STRIP SCHRIFT

Prijs f 5,95
Bfr. 110

MOEBIUS
JACK STALLER
DUCKTALES

NIEUW

DAN COOPER

Betapress B.V., Gilze

DE GIJZELAAR VAN DE CLEMENCEAU

'DE GIJZELAAR VAN DE CLEMENCEAU, DEEL 39 IN DE GEVLEUGELDE SERIE **DAN COOPER,** IS WEER EEN UITERMATE **SPANNEND** AVONTUUR OP HOOG NIVEAU VAN DE CANADESE SUPER-PILOOT.'

'SUPERLATIEVEN SCHIETEN TE KORT VOOR DIT **FANTASTISCHE** ALBUM.'

'ONGELOOFLIJK HOEVEEL JE BELEEFT VOOR MAAR **FL. 7,95.'**

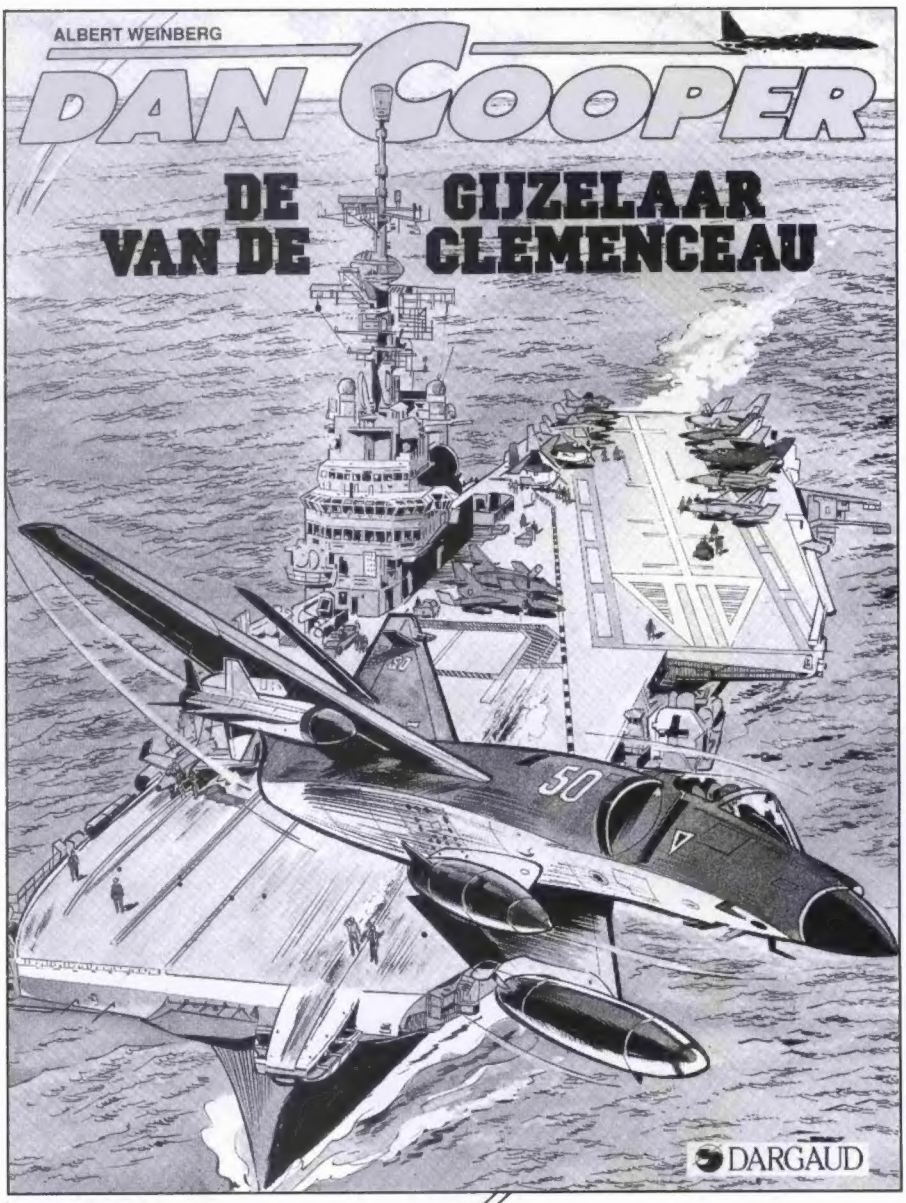

DARGAUD

VERSCHIJNT IN MAART.

STRIP SCHRIFT

Jaargang 24 maart 1991 nummer 5 (242)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Eric de Graaf, Arco van Os, Hans Pols, Noël Ummels

Medewerkenden
Pam de Beer, Ben Bits, Har Brok, Toni Capuozzo, Lorenzo Mattotti, Michel Nadorp, Stefan Nieuwenhuis, Pieter van Oudheusden, Rik Sanders, Koos Schulte, Jack Staller, Rich Thomassen, Rudy Vrooman, Rein van Willigen

Redactie-adres
Stripschrift
Postbus 9808
1006 AM Amsterdam
Telefoon: 030 - 319968

Abonnementen
Voor abonnementen kunt u terecht bij
Uitgever Het Stripschap
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon 03404 - 11117
Telefax 03404 - 32674
Abonnementsprijs ƒ55,- / Bfr.1030
Leden van Het Stripschap ƒ2,50 / Bfr.45 korting
Nederland: Postbank 209948 of ABN-bank 54.89.74.330
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: ABN-bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Amsterdam
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven contact opnemen met de redactie van Stripschrift

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Richard, Amsterdam
Geknipt Papier, Gent

Omslag
Moebius

Redactioneel

Nederland is het land van de tulpen, de molens en de kaasmeisjes. Niet van de stripmakers. Er bestaan in Nederland slechts Sjors & Sjimmie Stripblad, De Toestand en een handjevol bladen voor amateurtekenaars. Nee, een stripcultuur om jaloers op te zijn, vind je eerder in België, waar men ter ere van het getekende verhaal zelfs een tempel oprichtte.
De redactie van Stripschrift was zeer vereerd toen de autoriteiten van dit Belgisch Centrum van het Beeldverhaal haar uitnodigden om een expositie in te richten van de nieuwe aanwas 'Hollandse stripmeesters'. Een groeiend aantal van hen lijkt vast van plan iets van de achterstand van Nederland op de Belgische stripcultuur goed te maken. Daarbij leggen zij een grote mate van bevlogenheid en veelzijdigheid aan de dag. De één zoekt het in realistische, de ander in karikaturale tekeningen en hoewel zij allen hun eigen weg gaan en een eigen stijl ontwikkelen, heeft hun werk een aantal dingen gemeen: het getuigt van talent, moed om het experiment aan te gaan, maar bovenal geeft het blijk van een gedegen stripculturele bagage. Zij beginnen het medium meer en meer te doorgronden en zijn ongekende mogelijkheden ten volle te benutten, zodat, of ze nu bestemd zijn voor jong of voor oud, steeds meer van hun beeldverhalen volwassen produkten worden. De nieuwe generatie stripmakers in Nederland, daarvan is de redactie van Stripschrift overtuigd, zal zeker haar bijdrage leveren aan het op- dan wel uitbouwen van de naam van de strip als 'Negende kunst'.
De expositie 'Jonge Honden NL' is van 16 april tot medio Juni te bezichtigen in het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20 te Brussel.
In het volgende nummer van Stripschrift leest u er alles over.

Inhoud

4 **MOEBIUS' HERMETISCHE UNIVERSUM** Hans Pols
9 **BITS & PIECES** Ben Bits
10 **JACK STALLER** Koos Schulte
15 **VUREN** Eric de Graaf
16 **ALLEDAAGSE KRONIEKEN** Toni Capuozzo en Lorenzo Mattotti
18 **DUCKTALES** Rein van Willigen
20 **WAT IS ER GEBEURD** Rik Sanders
22 **DE REPRISE VAN EEN REBEL** Koos Schulte
24 **BLOED!** Hans Pols
25 **BOEKEN**
30 **ACTUALITEITEN**
34 **STARS & STRIPS** Michel Nadorp

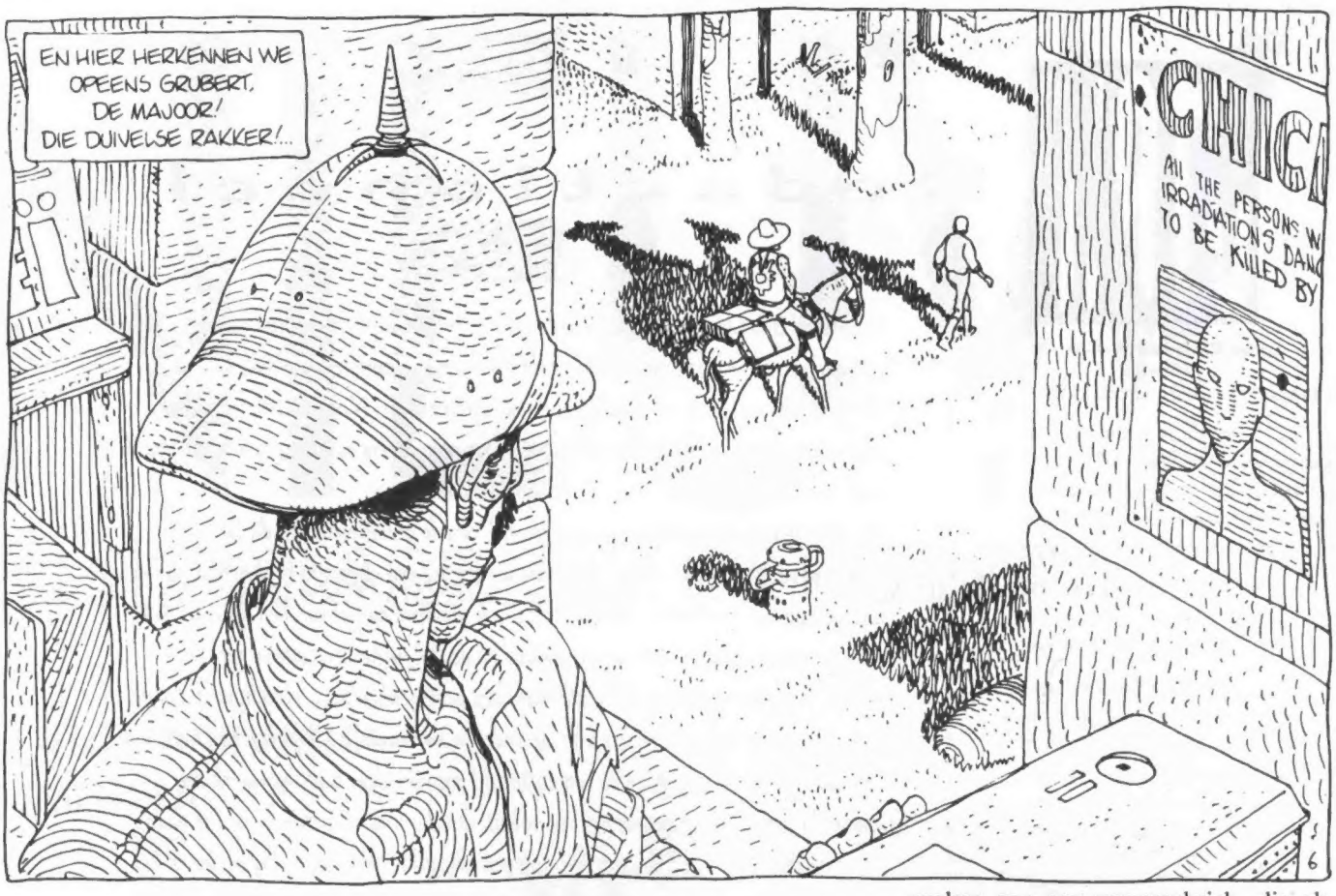
EN HIER HERKENNEN WE OPEENS GRUBERT, DE MAJOOR! DIE DUIVELSE RAKKER!...
CHICA
ALL THE PERSONS W
IRRADIATIONS DAN
TO BE KILLED BY

Vanaf ongeveer 1974, toen *Métal Hurlant* **ontstond, heeft** Jean Giraud **een groot aantal korte verhalen gemaakt. Deze verhalen vertoonden inhoudelijk weinig onderlinge samenhang en die probeert** Moebius **nu te scheppen door ze opnieuw te bundelen in een reeks, die in Amerika bij** *Marvel* **verschijnt en in een andere vorm bij verschillende uitgevers in Europa. De Nederlandse co-producent van deze** *Verzamelde werken van Moebius* **is Arboris. Een centrale plaats in Moebius' verzamelde werken gaat de majoor** *Grubert* **innemen en het is om die reden niet verwonderlijk, dat de serie opent met een herdruk van** *Majoor Fataal* **uit 1981.**

De geboorte van MajoorGrubert

Om iets te begrijpen van de wordingsgeschiedenis van de majoor, is het het beste om Moebius zelf aan het woord te laten. In de allereerste verhalen waarin de majoor figureerde, was hij een wat koddige figuur met een tropenhelm op, een maffe ontdekkingsreiziger. Ontdekkingsreizigers fascineerden Giraud in zijn jeugd en om de allereerste verschijning van de majoor te traceren, moeten we teruggaan naar Jeans middelbare schooltijd. Toen hij op de school voor de toegepaste kunst zat, tekende de jonge Giraud een schrift vol, zonder scenario, zonder schetsen en geïnspireerd door de boeken uit de serie *Bring 'm back alive*, die handelden over een ontdekkingsreiziger. Al snel nam zijn eerste serieuze 'schepping' een omvang aan van zo'n veertig pagina's en op school ging het schrift, dat de nodige indruk maakte, van hand tot hand. Helaas voor de kunsthistorici raakte het zoek. Wie weet is er nog ergens in Frankrijk iemand die dit jeugdwerk bewaard heeft.

Moebius: 'Het (schrift) was verdwenen. Ik vond het verschrikkelijk, maar vergat het al gauw. Ik denk, dat die pagina's de werkelijke oorsprong van *Majoor Grubert* waren. Zijn echte geboorte vond pas veel later plaats in het blad *Pilote*, maar hij dook daar maar heel af en toe in op, zonder duidelijke functie. Hij kwam opnieuw tevoorschijn toen **Vania Beauvais**, die hoofd van de afdeling strips was bij *France-Soir*, me vroeg of ik wilde meewerken aan een zomerrubriek, die als thema *Fransen op vakantie* had. Ze zocht iets met een soort humor die tegelijk verfijnd en populair was.'

De jacht op de Fransen met vakantie verscheen en het kostte de meeste lezers van France-Soir nogal veel moeite om Moebius' 'baksel te verteren', maar dat weerhield hem er niet van om te blijven spelen met de majoor, die zich geleidelijkaan begon te ontwikkelen. Moebius: 'In die tijd had ik niet zo'n vastomlijnd idee over het karakter van de majoor; ik wist nog niet welke kant hij op zou gaan. Ik gebruikte hem vooral om grappen mee te maken en satire mee te bedrijven. Deze komische kant heeft hij later uiteraard behouden, maar in een langer verhaal krijgt de komedie ongemerkt gezelschap van het tragische, het drama. Iets dergelijks gebeurde dan ook in *De hermetische garage*.' De hermetische garage of *Majoor Fataal*, zoals het in Nederland oorspronkelijk verscheen, was het eerste lange verhaal 'starring' de majoor.

Het ontstaan van deze strip is opmerkelijk. Moebius bleef, zoals gezegd, spelen met het karakter van de majoor. Hij tekende voor zijn plezier pagina's korte verhaaltjes vol in een tijd, dat hij dit werk nog niet in boekvorm uitgaf en bewaarde in ieder geval een deel ervan. Dat ontdekte **Jean-Pierre Dionnet** (scenarist en mede-oprichter van *Métal Hurlant*) toen hij bij Moebius thuis in een lade snuffelde.

Moebius: 'Naar mijn idee waren de eerste twee pagina's niet meer dan een grafisch speeltje, een geintje, een mystificatie, die

MOEBIUS HERMETISCHE UNIVERSUM

door
HANS POLS

nergens toe kon en zou leiden en die geen enkel vervolg zou krijgen. Wel had ik geprobeerd er iets van mezelf in te leggen, iets van wat ik doormaakte of doorgemaakt had. Over het algemeen denk ik mezelf steeds in in de situatie die ik op papier zet. Het is als een vluchtige herinnering die je vastlegt, een voorbijzwevend beeld, een droom die je weer probeert op te roepen. Toen de pagina's eenmaal klaar waren, schoof ik ze in een la en vergat ze. Ze hadden daar voor altijd kunnen blijven slapen als Jean-Pierre Dionnet (...) niet de gewoonte had om als hij bij me was in mijn laden te neuzen. Hij vond de twee bladzijden, nam ze mee en vroeg me er een aanvulling bij te maken, die als vervolg en slot zou kunnen dienen. Ik heb ja gezegd. Hij plaatste de twee pagina's en belde me vlak voor de deadline van het nummer waar de aanvulling in zou moeten verschijnen op met de vraag waar de pagina's bleven. Ik had er natuurlijk nog niets aan gedaan. Paniek. Ik ben als een idioot aan het werk gegaan, maar aangezien ik geen fotokopieën had bewaard van de eerste twee, heb ik twee nieuwe bladzijden getekend, die niet noodzakelijkerwijs veel samenhang hadden met de eerste paar. Het hele verhaal is min of meer in een soortgelijke, haastige, van de hak op de tak springende paniek gemaakt ...'

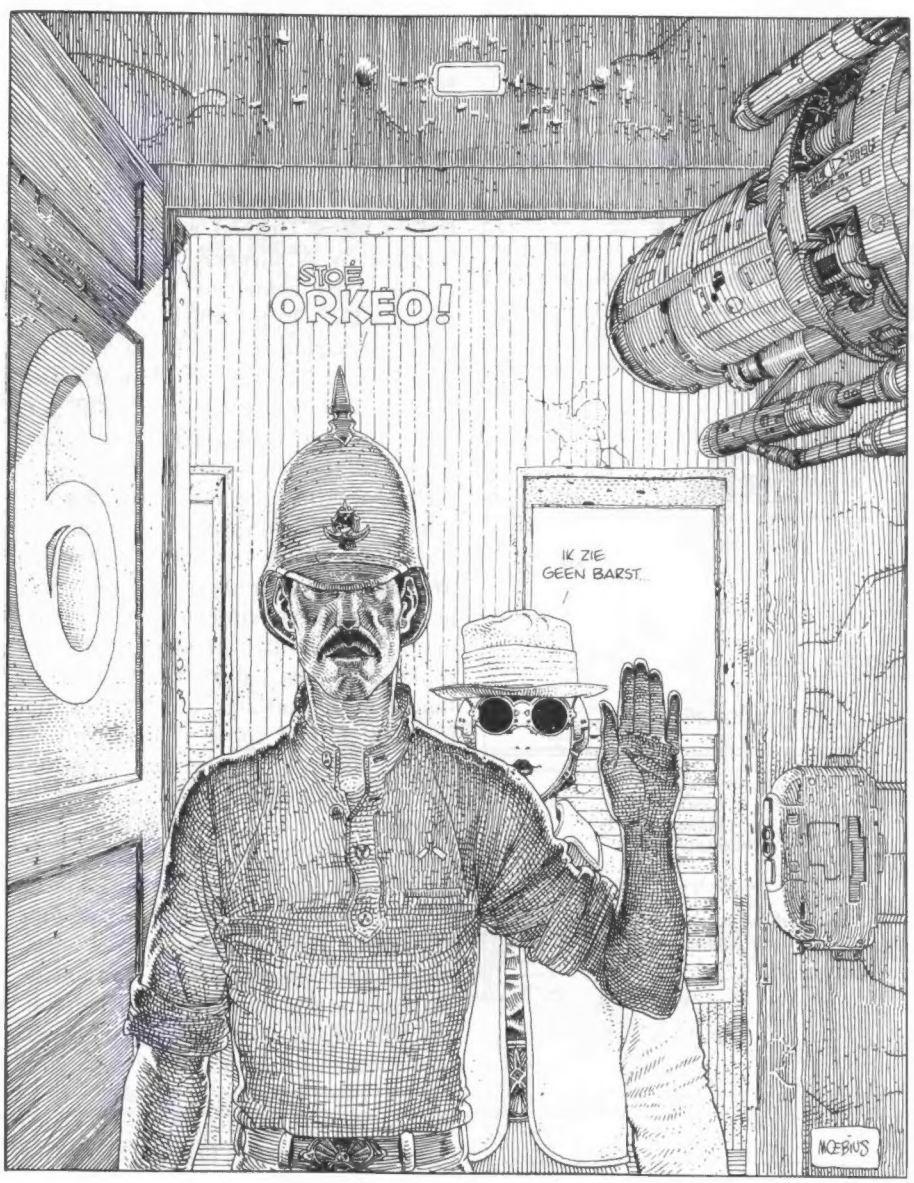

De verschijningen van de majoor

Het eerste deel van *De hermetische garage* verscheen in Métal Hurlant 6 en was het begin van een reeks, die drie jaar zou

GRUBERT IS EEN BIJNA LEGENDARISCH WEZEN! HIJ IS DE SCHEPPER VAN DEZE WERELD... HIJ IS EEN ALLIANTIE AANGEGAAN MET DE DRIEËNTWINTIG GENEREREnde GODHEDEN, DE PIJLERS VAN DE TARRA-I-MYTHE... MEN ZEGT, DAT HIJ HET GEHEIM VAN DE STILTE HEEFT ONTDEKT! MAAR HIJ HEEFT OOK VIJANDEN. JERRY CORNELIUS BIJVOORBEELD. CORNELIUS IS ER IN GESLAAGD OM HET UNIVERSUM VAN MAJOOR GRUBERT TE INFILTREREN... WIJ NEMEN NOG GEEN DEEL AAN DIE GEHEIME OORLOG... WIJ WACHTEN TOT WE DE WARE BEDOELINGEN VAN JERRY CORNELIUS HEBBEN ACHTERHAALD...
WIE IS DIE GRUBERT OVER WIE JASPAR, DE BARKOL, SPRAK?...

lopen. De werkwijze, die eigenlijk toevallig was ontstaan, zou Moebius bijna tot aan het einde van De hermetische garage volhouden. Telkens probeerde hij problemen uit voorgaande afleveringen voor zich uit te schuiven. 'Deze voortdurende onzekerheid riep een behoefte aan samenhang op. Ik probeerde steeds met de aanwezige elementen een logisch vervolg te bedenken en als ik daar in slaagde, was dat voor mij een bron van genoegen, een waar genot. Maar dan brak ik alles weer af om terug te vallen in onzekerheid en dan opnieuw die drang naar samenhang te krijgen ... Uiteindelijk heb ik in de laatste vijftien pagina's van het vervolgverhaal alle losse stukken aan elkaar gelijmd. Het verhaal eindigt met de scène waarin Majoor Grubert onze realiteit binnenstapt, wat mogelijkheden geeft voor oneindige samenhangendheden.' Het zou tot het einde van de jaren tachtig duren, voordat Moebius daadwerkelijk op zoek ging naar deze samenhangen. Maar is het nog niet.

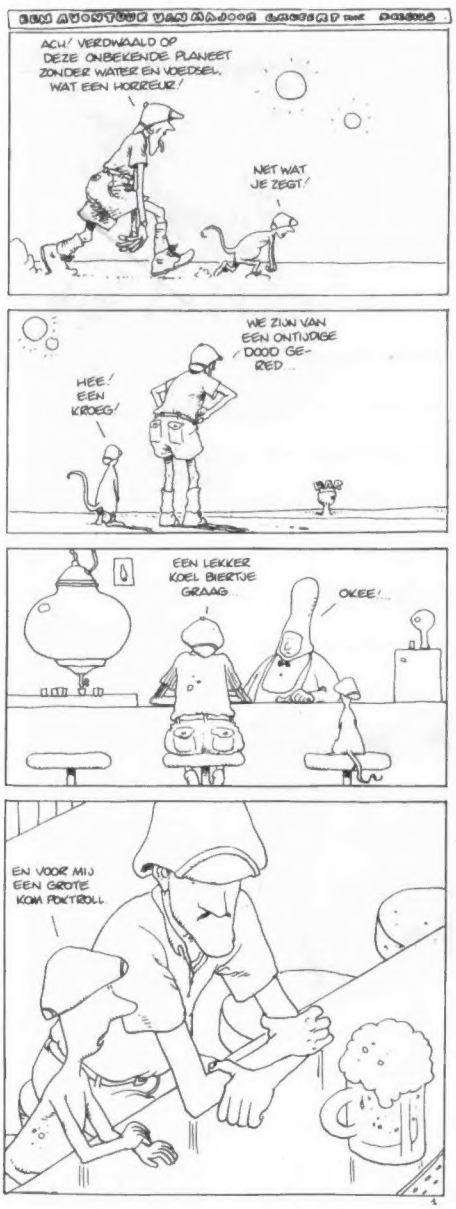
ACH! VERDWAALD OP DEZE ONBEKENDE PLANEET ZONDER WATER EN VOEDSEL. WAT EEN HORREUR!
NET WAT JE ZEGT!
HEE! EEN KROEG!
WE ZIJN VAN EEN ONTIJDIGE DOOD GERED...
EEN LEKKER KOEL BIERTJE GRAAG...
OKEE!...
EN VOOR MIJ EEN GROTE KOM POKTEOLL

Het is 1981 als *Yendor Majoor Fataal* in het Nederlands uitbrengt, een voor die tijd enorm dure en prestigieuze uitgave van ruim 140 pagina's. Majoor Grubert duikt op in het derde hoofdstuk van De hermetische garage, maar daarvoor komen we hem in deze eerste uitgave al een aantal keren tegen.

De eerste verschijning van *Majoor Grubert* (of Gruber en misschien, zoals we later nog zullen zien, Grub) was in Pilote 749 in *Les merveilles de l'univers*. We treffen hierin Grubert aan als 'le commandant W.W. Grubert, chef de l'expédition galatée' samen met 'le dessinateur-reporter Gir'. In juli volgt het reeds vermelde zespagina-verhaal *De jacht op vakantiehoudende Fransen* (Majoor Fataal p.28-33. Het is nog niet in herdruk verschenen, maar wordt opgenomen in deel 6 van *Verzamelde werken*), een absurd verhaal waarin Moebius de vakantievierende Fransman bespot. In een landrover, vergezeld van zijn makker *Umberto Manteca*, jaagt Grubert met een soort hengel op de vakantiehoudende Fransman, een stereotiep persoontje met een flinke buik, een t-shirt, korte broek en sandalen. Onmisbaar attribuut is het fototoestel. Het spoor is makkelijk te volgen, want Grubert herkent het geluid van de vakantiehoudende Fransman uit duizenden: 'TAP, TAP, KLIK'. Hij jaagt zelfs op een bijzonder exemplaar: de baret (die schijnt uit te sterven). Van de jacht op de Fransman hangt veel af voor de majoor. Hij kan, als hij succes heeft, een flinke premie verdienen. Voldoende geld om met zijn geliefde *Malvina* te trouwen, die we vaker tegenkomen in de majoorverhalen, maar het duurt even voor we haar ook te zien krijgen.

Nog een laatste opmerking over De jacht op vakantiehoudende Fransen betreft het tekstblok rechts naast het openingsplaatje van dit verhaal: 'Dit keer is het geen gemakkelijke opdracht, want het bevel luidde uitdrukkelijk "Vang 'm levend".' We zien hier hoe Moebius verwijst naar de boekenserie die hem in zijn jeugd al inspireerde tot het creëren van de oer-majoor.

Eind 1974 verschijnt een kort verhaal in *Fluide Glacial* (Majoor Fataal p. 24-25 en Tussenlanding op Pharagonescia p. 53-54), het tijdschrift van **Marcel Gotlib**, die zelf ditmaal figureert als Gruberts trouwe factotum *Japie Paard*. *The forbidden city rides again* is opnieuw een fraai staaltje absurde humor. 183,5 Kilometer hebben de majoor en Japie Paard door de woestijn gereisd om te eindigen in een opslagplaats van Belgische sponzen. Maar het ergste is, dat Malvina zich in de klauwen bevindt van Gruberts duivelse vijanden. Tot overmaat van ramp verlaat zijn factotum hem.

Kort na de oprichting van *Métal Hurlant* duikt de majoor weer op, nu in een korte gag van vier verticale stroken (M.F. p.40-41 en T.P. p.56-57). We slaan even een paar nummers over om in Métal Hurlant 19 de majoor aan te treffen in gezelschap van Malvina op de planeet Paradis 9. *Paradis 9* werd speciaal gecreëerd om een jubileum van het blad te vieren en was een soort kettingstrip, waaraan alle tekenaars van Métal Hurlant meewerkten. Moebius beschreef een paar voorbeelden van de bijzondere flora van Paradis 9 (M.F. p.36-37 en T.P. p.55 en 58). Enkele korte verschijningen van de majoor treffen we aan in Métal Hurlant 10 en 14 (beide 1 pagina T.P. p. 59-60).

In Métal Hurlant 6 treffen we zowel de eerste aflevering aan van *De hermetische garage* als het dertien pagina's tellende verhaal *Majoor Fataal*, dat als een soort proloog beschouwd kan worden. (M.F. p. 9-21 en H.G. p. 7-19). Majoor Fataal is het eerste verhaal waarin het mysterie rond Grubert wordt gecreëerd. In het hele verhaal komt de majoor niet voor, maar wordt zijn naam veelvuldig genoemd door de reizigers *Hoem Jakin* en *Boaz*, de moordende Dyd'berg. Wel komen we voor het eerst de *Bakalit* tegen, die ook

een rol speelt in het volgende verhaal. Majoor Fataal is het enige korte verhaal dat zowel in de eerste uitgave van Yendor als in de heruitgave van Arboris voorkomt. Er zijn meer verschillen, maar daarover straks meer. Opmerkelijk is, dat Majoor Fataal, waarnaar zelfs de boekuitgave genoemd is, na dit korte verhaal nergens meer genoemd wordt. Al weten of vermoeden we, dat *Fataal* dezelfde is als *Grubert*.

De hermetische garage van Jerry C.

Op de eerste twee pagina's van *De hermetische garage* leren we ingenieur *Garnier* kennen, die bezig is met de reparatie van een kabellegger in opdracht van *Jerry Cornelius*. Garnier maakt een grote fout en vlucht voor de wraak van Jerry C. Cornelius intussen rijdt in zijn Betrav 2000 in de richting van Armjoert, de geheimzinnige hoofdstad. Majoor Grubert bevindt zich op datzelfde moment met Malvina, zijn geliefde, aan boord van de Ciguri, zijn ruimteschip. Hij stuurt een spion om achter de plannen van Jerry Cornelius te komen. De spion heet *Samuel Mohad* en bevindt zich in het binnenste van Star Billiard, een enorme robot. Even later daalt ook de majoor af naar de asteroïde om zelf Cornelius tegemoet te treden. Maar ook Malvina zit niet stil. Zij stuurt haar spion *Ark Daxtree*.
Moebius wisselt in De hermetische garage net zo snel van decor als van stijl. De eerste pagina's zijn tamelijk open getekend, waarna Moebius op de van hem bekende, realistische arceerstijl overgaat. In hoofdstuk 4 gebruikt hij zelfs vijf stroken per pagina. We komen in dit verhaal voor het eerst een serieuze, realistisch getekende majoor tegen (het mysterie wordt vergroot), maar dat weerhoudt Moebius er niet van om de majoor onderweg naar Jerry C. in absurde situaties te plaatsen in zijn oude bekende tropenpak met helm en rijdend op een dwaas soort paard.

MISSCHIEN HEBBEN WE EEN KANS OM DE BAKKALIT TE OVERWINNEN ALS WE ONZE KRACHTEN SAMENVOEGEN...
IK HEB TOCH MEER MIJN HOOP GESTELD OP DIE GRUBERT...
***Majoor Fataal*, veelvuldig wordt zijn naam in dit verhaal genoemd.**

Wie is de majoor?

Het is niet eenvoudig om *De hermetische garage* samen te vatten. Er ligt, zoals we al constateerden, ook geen scenario aan de basis van dit verhaal. Maar gaandeweg wordt duidelijk, dat *Majoor Grubert* al jaren strijd levert met *Jerry Cornelius*. Beiden lijken schepper en bezitter te zijn van complete werelden. Wie is de mysterieuze majoor en wie is Jerry Cornelius? Laten we maar met de tweede vraag beginnen, want die is het eenvoudigst te beantwoorden.
Jerry Cornelius is een romanfiguur, die in de jaren zestig werd bedacht door **Michael Moorcock**. Zelf schreef hij vier romans rond Cornelius, te weten *The final program*, *The English assassin*, *A cure for cancer* en *The condition of Muzak*[1]. Met deze romans veroorzaakte Moorcock een revolutie in de science fiction-literatuur. Het waren experimentele, fragmentarische romans die op een meesterlijke manier waren opgebouwd. The final program was nog vrij conventioneel, maar hierna gingen alle remmen los. Cornelius werd nog de hoofdpersoon in een aantal andere verhalen en strips, lang niet altijd door Moorcock zelf geschreven en dat was ook zijn bedoeling. Wie iets met Jerry Cornelius wilde doen, kreeg hiervoor bij voorbaat toestemming. Door hem als stripfiguur te gebruiken, legde Moebius een mooie link van de strip naar de SF. Zoals de SF na publikatie van Moorcocks romans nooit meer hetzelfde zou zijn, zo was ook het stripverhaal na de omwenteling die **Moebius** en *Métal Hurlant* veroorzaakten voorgoed veranderd.
Maar wie is nu Majoor Grubert? In Majoor Fataal/De hermetische garage kunnen we het volgende lezen: 'Nou, de enige zekerheid die we over hem hebben is, dat zijn geboorte plaatsvond in West-Duitsland in 1958 na de zogenaamde Jezus Christus onze heer. Hij had een Zweedse moeder, zijn vader was Duits. Hij werd journalist, raakte vermist tijdens de oorlog in Vietnam, dat heette toen zo ... Bij toeval passeerde hij vervolgens de trans-

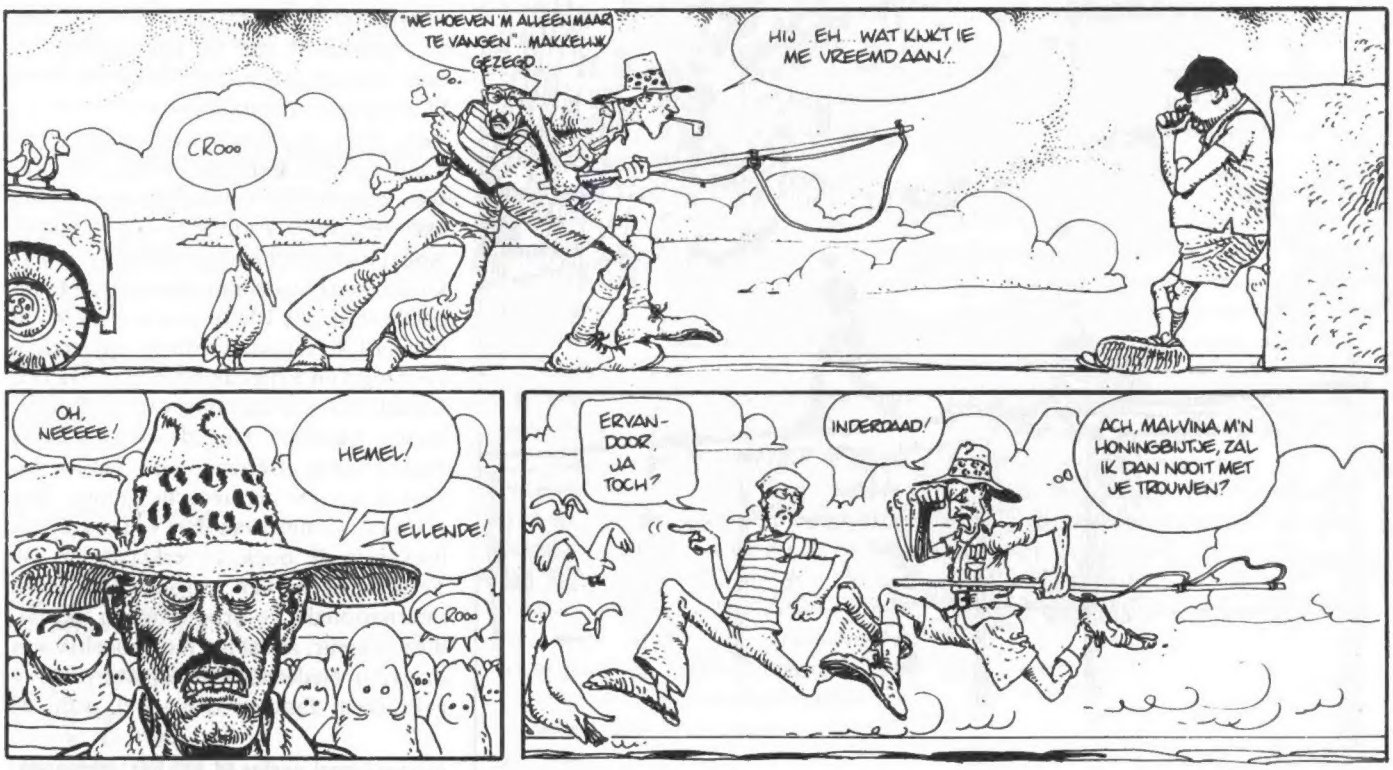

***De jacht op vakantiehoudende Fransen*, grappen maken en satire bedrijven**

tijdcirkel in Angkor en gek genoeg verscheen hij weer in het heden van de negentiende eeuw ... Hij werd ontvangen door een brahmaan van Pondisjerie. Daar werd hij ingewijd in de Equivalent-fase 4 en werkte hij dertien jaar in de laboratoria van de ruimte-magie. Hij heeft een speciale studie gemaakt van de modale fenomenen in de intergalactische weefsels. Al spoedig vormde hij een team met de ontdekkingsreiziger *Lewis Cern* (opnieuw een verwijzing naar *Breng ze levend terug*, H.P.). Tijdens een routinevlucht aan de rand van de nevel van Hakbah ontdekten zij het wrak van Otra, het beroemde en mythische wrak der aartsouden ... Cern en Grubert besloten het te verkennen. Op die verkenningstocht heeft de majoor het geheim van de onsterfelijkheid ontdekt.' Dit verhaal wordt verteld door de mysterieuze boogschutter aan *Garnier* (M.F. p.85). Iets eerder (M.F. p.79) wist hij te melden: 'Grubert is een bijna legendarisch wezen! Hij is de schepper van deze wereld. Hij is een alliantie aangegaan met de drieëntwintig genererende godheden, de pijlers van de Tarra-I mythe. Men zegt, dat hij het geheim van de stilte heeft ontdekt! Maar hij heeft ook vijanden. Jerry Cornelius, bijvoorbeeld. Cornelius is erin geslaagd om het universum van Majoor Grubert te infiltreren.' Gruberts universum bestaat uit een aantal niveaus en de strijd op de laatste pagina's van De hermetische garage gaat om de verovering van deze niveaus. Om personen over te zetten naar een ander niveau is een kabellegger nodig en een kristal! Voor de eerste keer in het werk van Moebius komen we in dit verhaal een kristal tegen en op pagina 133 komen we nog een element tegen, dat vooruitloopt op zijn latere strips: één van de niveaus van Gruberts wereld ziet eruit als een paradijs, als een tuin van Eden (*Aedena*).

MAAR WAT IS ER DAN ZO ERG?
IETS WAAR IK AL VANAF HET BEGIN BANG VOOR WAS... DEZE DOOS IS HET FORMELE BEWIJS VAN
BAKKAUTTISCHE
KUIPERIJ!!!

***De hermetische garage*, links Jerry Cornelius en rechts Grubert (*Majoor Fataal*, pag. 131)**

De bewerking van de Majoor

Zoals al duidelijk is geworden, bestaan er twee vertalingen van *De hermetische garage* in het Nederlands. Het loont de moeite om deze twee edities nog even met elkaar te vergelijken.

Kosten noch moeite werden indertijd door uitgeverij Yendor gespaard om van *Majoor Fataal* een perfecte uitgave te maken. Moebius had de gewoonte om de kop boven iedere aflevering van De hermetische garage telkens anders te layouten en dat leverde in sommige gevallen complete pagina's op, waarin de titel was verwerkt. Kijk bijvoorbeeld eens naar pagina 84 van Majoor Fataal. Het is heel interessant om deze pagina te vergelijken met pagina 71 van De hermetische garage. Deze laatste uitgave toont hoe Moebius oorspronkelijk werk eruit heeft gezien. Voor de Nederlandse uitgave van Yendor heeft **Bart van Erkel** indertijd compleet nieuwe letters ingetekend; een heel vergaande vorm van stripvertaling. Andere voorbeelden van dit soort bewerkingen treffen we aan op pagina 94 respectievelijk 81, 104 respectievelijk 91 en pagina 108 respectievelijk 95. Bovendien voorzag Van Erkel de cover van Majoor Fataal van een tekening van de Rotterdamse 'skyline'. Hoe de cover van de Franse versie eruit zag, is te zien op pagina 2 van De hermetische garage. Dat alle aanpassingen van Bart van Erkel ontbreken in dit boek, is verklaarbaar. De *Verzamelde werken van Moebius* is een internationale co-produktie en bovendien in kleur, zodat het niet mogelijk was om voor Nederland een aparte plaat te gebruiken. Jammer is het wel, want de

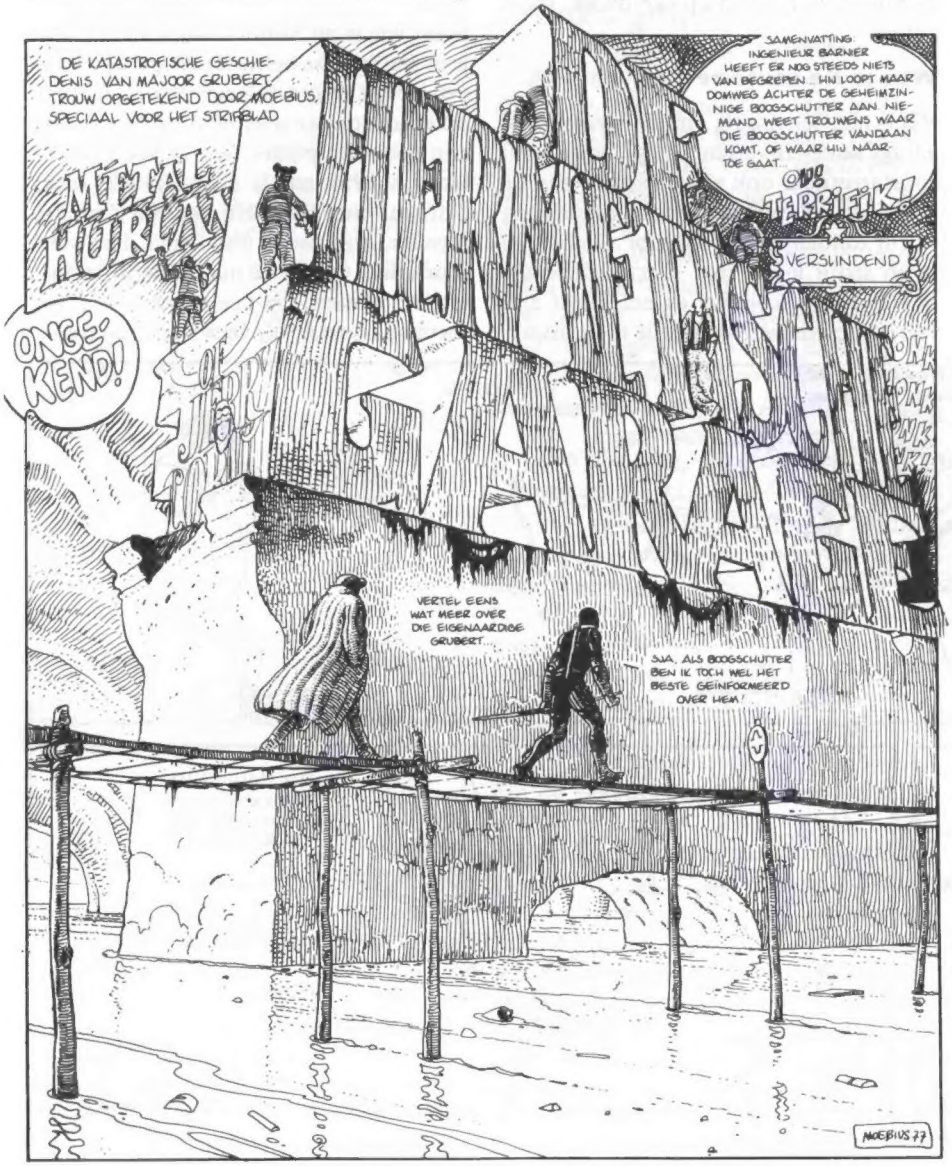
DE KATASTROFISCHE GESCHIEDENIS VAN MAJOOR GRUBERT TROUW OPGETEKEND DOOR MOEBIUS, SPECIAAL VOOR HET STRIPBLAD
METAL HURLANT
ONGEKEND!
SAMENVATTING: INGENIEUR BARNIER HEEFT ER NOG STEEDS NIETS VAN BEGREPEN... HIJ LOOPT MAAR DOMWEG ACHTER DE GEHEIMZINNIGE BOOGSCHUTTER AAN. NIEMAND WEET TROUWENS WAAR DIE BOOGSCHUTTER VANDAAN KOMT, OF WAAR HIJ NAARTOE GAAT.
OW! TERRIFIK!
VERSLINDEND
DE HERMETISCHE GARAGE
VERTEL EENS WAT MEER OVER DIE EIGENAARDIGE GRUBERT...
JIJA, ALS BOOGSCHUTTER BEN IK TOCH WEL HET BESTE GEÏNFORMEERD OVER HEM!
MOEBIUS 77

***Majoor Fataal*, pagina 84, een heel vergaande vorm van stripvertaling**

vertalingen van de titels onderaan de pagina zijn een flauwe noodoplossing. De vertaling van De hermetische garage vind ik overigens ook minder sterk dan de vertaling van Yendor. Arboris maakte als basis gebruik van een vertaling die ooit klaar lag bij Oberon. Uiteraard is er wel goed vertaald volgens het woordenboek, maar Moebius' verhalen zijn subtieler dan nu naar voren komt. De aanpassing door **Peter de Raaf** (indertijd medeverantwoordelijk voor de uitgaven van Yendor), waarvan sprake is op de titelpagina, heeft dan ook geen betrekking op de vertaling. Tegenover deze nadelen staat, dat De hermetische garage fraai is ingekleurd. En voor de recensent is het natuurlijk leuk om, zoals hierboven is gebeurd, een aantal dingen met elkaar te vergelijken.

De betekenis van de Majoor

Toen *Majoor Fataal* in 1982 verscheen, kon niemand vermoeden, dat hij zo'n belangrijke plaats in zou gaan nemen in het universum van **Moebius**, dat misschien niet hermetisch is, maar zich wel begint te sluiten. De majoor is de centrale figuur geworden in Moebius' werk, dat momenteel feitelijk bestaat uit twee cycli: die van de Majoor, die op zijn beurt weer bestaat uit Verzamelde werken en het door **Eric Shanower** getekende *The elsewhere prince* (deze serie zal in drie delen verschijnen bij *Alpen*) en de cyclus van *Aedena*, die tot nu toe bestaat uit *De ster*, *De tuin van Aedena* en *De godin*. Deze laatste serie zal ik binnenkort aan een nadere beschouwing onderwerpen, waarna *The elsewhere prince* aan de beurt is en we gaan zien hoe de majoor in de nieuwe vertalingen van Moebius' verhalen uit de jaren zeventig en tachtig een plaats heeft gekregen.

1. Al deze romans verschenen aan het begin van de jaren tachtig in vertaling bij CentriPress, evenals een trilogie getiteld De dansers aan het einde der tijden. De hoofdpersoon in deze serie heet Jerek Cornalijn. Zijn de initialen J.C. de opletende lezer trouwens opgevallen? Net als Cornelius vertoont Grubert goddelijke trekken.

Literatuur:

Majoor Fataal
Moebius
Yendor 1981
(142 pagina's, zwart/wit, h.k.)

De hermetische garage
Moebius
Arboris 1988
ISBN 90 343 2151 7
Prijs f39,90 / Bfr.795
(120 pagina's, kleur, h.k.)

Tussenlanding op Pharagonescia
Moebius
Arboris 1989
ISBN 90 343 2191 6
Prijs f24,90 / Bfr.495
(62 pagina's, kleur, h.k.)

Bits & Pieces

RAADSEL

De stripwereld heeft een Gladio-netwerk. Met zijn eigen gegevensuitwisseling. En een doofpot-regime. Compact wisselen tekenaars, uitgevers, journalisten en andere stripgladiatoren hun geheimen uit. Alsmede achterklap. 'Als die J. een prijs krijgt,' zegt M., 'geef ik de mijne terug' was een recent voorbeeld. Naar buiten is de stripwereld aardig. Vriendelijk zelfs. U leest niets over corruptie en roddelfaxen. Een tipje van de sluier.

Vreemde dingen blijken bij velen bekend. Niemand schrijft ze op. Gladio-beschermingsfactor 12. Het zou de heerlijkste verhalen opleveren. Er zou bloed uit vloeien. Reputaties zouden aan gort gaan. Maar wat zouden we smullen. En wat zou de oplage stijgen.

Het echt beantwoorden van de vraag 'Wat deed deze of gene tussen 1940 en 1945?' of 'Wie was de creatieve geest achter de actie Winterhulp?' zou een complete generatie schrik aanjagen. Maar nu in september 1990 in Berlijn de tweede wereldoorlog ook formeel is beëindigd, zwijgen we daar maar over. Piëteit of boemerang, wie zal het zeggen.

Iets anders. Er zijn tekenaars die bij de lucht van een valse recensie je dagenlang telefonisch lastig vallen. Nog net niet fysiek, maar het is flink telematten. Veiligheidshalve publiceert de journalist alleen gunstige besprekingen van zo'n persoon. Ondertussen krijgt de lezer het idee dat er gaten in de produktie van de stripmaker vallen. Niets is minder waar. Die tussenliggende werkjes worden verzwegen. Voor je het weet heb je een lel te pakken. Zelfdefensie tegen Gladio.

Indertijd bij Oberon. Het geld groeide nog onder de deurmat. Feesten. Hectische toestanden. Tekenaars die rollebollend het feestterrein overgingen. Kaakbreuken en ander ongerief trotserend. Wederom: waar las u het? Te persoonlijk, zegt het Gladio-jargon.

De populaire sexparodie-periode. Elke ordentelijke tekenaar werd gegeseld met een hitsige kopie van zijn held of heldin. Hoewel, lijden deden ze niet. Menigeen trok in besloten kring een eigenhandige versie uit de kast. Namaaksels verbleekten. Ik heb wat fraais zien faxen. Op zo'n moment beschermt de Gladio-journalist zijn bron. Reden: het stripmakersvak loopt gevaar! En zijn uitnodigingen voor borrels en boeken, roep ik direct. U hoort wederom niets. Maar, rode oortjes als u eens wist.

En wat dacht u van de onderhands verkwanselde rechten op strips. Of die nooit getekende contracten. En van de uitgevers die ontdekten dat alles op naam stond van een medewerker in plaats van op de firmanaam. Sommigen hebben het nooit ontdekt. Her en der verwisselde wel iemand gedwongen van baan. Maar journalisten spreken dan over 'het zoeken naar een breder carrière-perspectief'. Eruit gedonderd zullen ze bedoelen. Als lezer ziet u niet veel. U mist de achtergrondjournalistiek. Gevolg van Gladio's ijzeren knoet. Daarom lijkt die stripwereld zo braaf.

Een bekende buitenlandse tekenaar gooide er zulke fascistische taal uit, dat de interviewer geen vragen meer durfde stellen. Bang dat de democratie ter plekke zou worden opgeheven. De fotograaf wilde een kiekje maken. Tumult. De bijbungelende blondine bleek niet de wettige aanhang. IJlings terugtrekken redde een camera. Ik heb het interview naderhand gelezen. Een moordkerel, aldus scribent. En geen foto. Gladio-censuur.

Er wordt een hoop verbloemd. En de waarheid een tikkie geweld aangedaan.

Beroemde tekenaar komt na enig vreemdgaan weer thuis. Moe en kroost bewonderen z'n uitstapdame op tv. 'Nee Pa, hoe kun je met die lelijkerd ervandoor gaan?' Om te janken van meelij. Een anekdote een benefietstripboek waardig. Zo'n man is een jaar moreel niet tot werken in staat. Ik heb menigeen vet zien lachen toen de man het vertelde. U las het nergens. Een Gladio-correctie. Maar u ontbeert al geruime tijd zijn boeken.

Waar duiken journalisten wel op? Op de boekjes. En vriendelijke zelfbevestigende interviews. Niets over zaken die verdieping behoeven. Die, als het politiek betrof, twee pagina's VN zouden opleveren. Stukken over de echte mens achter de façade. De stank achter de zaak.

Ja Bits, dit wordt je reinste riooljournalistiek, hoor ik u al roepen. Moet dat zo nodig? Dat wordt kwetsend.

Nou, zeg eens eerlijk. Gewoon zachtjes voor u zelf. Heeft u bij het lezen niet even, heel even, geprobeerd: zou het Piet, Jan, Klaas of Herman zijn? Nou dan!

Resteert de vraag: wie ontmaskert Gladio?

Ben Bits

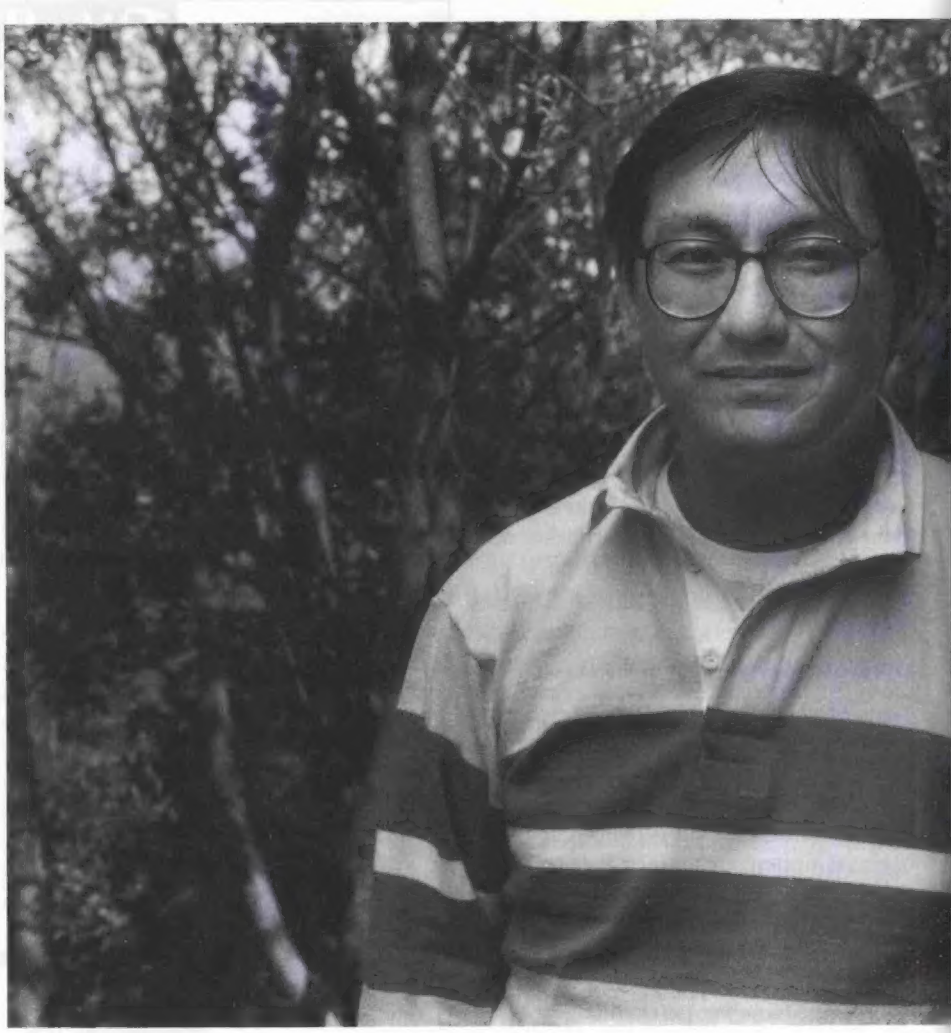

Wanneer je Wognum doorkruist hebt, duurt het maar even of je bevindt je op een kronkelige binnenweg, met links en rechts een aantal grote stolpboerderijen. Temidden van de weilanden zie je het losstaande huis reeds staan. Een gebouwtje achteraf, dat ooit deel uitmaakte van een Noordhollands poldergemaal blijkt reeds zeven jaar lang het atelier van reclameontwerper, illustrator en – sedert een aantal jaren en daarom jonge hond – striptekenaar Jack Staller **te zijn. Dat Staller verzot is op de vliegerij blijkt reeds uit zijn kledij. Op de revers draagt hij Wings. Later laat hij nog een remake van een Flying Tigers-jack zien, een kostbaarheid, die alleen in Amerika te koop is. Kortom, bij Jack Staller kunnen we niet om de luchtvaart heen. Temidden van veel naslagwerken op allerlei gebied, een bescheiden collectie stripboeken, filmposters, een Japanse oorlogsvlag, foto's van de legendarische Flying Tigers-formatie en vele schaalmodellen van vliegtuigen vertelt hij zijn verhaal.**

'Ik ben in 1942 in Leiden geboren, maar mijn ouders woonden in Amsterdam. Ik was het eerste kind. Nadat ik geboren ben, is mijn moeder enkele maanden later weer teruggegaan naar Amsterdam, waar ik verder ben opgegroeid.

Mijn vader was afkomstig uit China. Ik kan me hem niet herinneren, omdat ik hem nooit bewust gezien heb. Mijn vader is eigenlijk een heel raar hoofdstuk, want mijn moeder is van hem gescheiden op het moment dat ik nog heel jong was. Volgens mijn moeder kwam hij van een nogal rijke Chinese familie. De meeste Chinezen, die hier destijds kwamen, werkten op een schip en bleven in de haven hangen. Hij was er niet zo eentje. Hij was een Mandarijn-achtig type. Misschien dat mijn moeder daarom niet goed met hem overweg kon. Blijkbaar heeft ze veel frustraties aan die man overgehouden, want ze heeft alle foto's van hem verscheurd en weggegooid. Er is één foto, die mijn vader van mij heeft genomen in een kinderwagentje, maar die foto heeft hij heel stom genomen met de zon achter zich, zodat ik zijn schaduw zie. Dat is eigenlijk het enig tastbare wat ik van mijn vader heb.

Als kind heb ik veel gelezen, met name strips: *Dick Bos*, *De Stille Onbekende*, *Buck Danny* en veel Amerikaanse comics, die ik aan het eind van de vijftiger jaren helaas vrijwel allemaal ben kwijtgeraakt.

Ik kan me nog goed herinneren dat ik één groot ideaal had. In de buurt van de tramhaltes stonden vroeger in Amsterdam allemaal van die lectuurkiosken. Niets leek me zaliger te zijn dan in zo'n kiosk te mogen zitten, om die hele serie strips dan later mee naar huis te nemen.

Na de middelbare school heb ik geen grafische of tekentechnische opleiding gehad.

door
KOOS SCHULTE

Mijn ouders vonden dat ik maar bij de belastingen moest gaan werken. Dat was tenminste "een mooie vaste baan". Een blauwe maandag heb ik dan ook op het hoofdkantoor van de rijksbelastingen gewerkt in de Wibautstraat. Hoe vreselijk ik het daar vond kun je je gewoon niet voorstellen ...

Ik heb toen vervroegde dienst aangevraagd. Als kind zat ik altijd te tekenen. Na mijn diensttijd wilde ik mijn oude hobby weer oppakken. Mijn ouders waren tactisch. Die zeiden: "Word maar reclametekenaar, dan verdien je tenminste nog wat". Met allemaal losse schetsjes ben ik bij de reclamebureaus langs gegaan in de hoop aangenomen te worden. Uiteindelijk kreeg ik een baan bij een reclamebureau als produktie-assistent met de gedachte van "nou zit ik in ieder geval in een reclamebureau, wie weet hoe het balletje nog rolt". Maar het balletje rolde mooi verkeerd. Ik was overal mee bezig, behalve met tekenen ... Eerst werd ik produktie-assistent, vervolgens produktiechef en toen heb ik media en marketing gedaan. Daarna heb ik nog enkele jaren in

JACK STALLER

JONGE HONDEN

foto Pieter van Oudheusden

Zwitserland voor een grote tijdschriftenuitgeverij gewerkt, waar ik me veel heb bezig-gehouden met fotografie en retouche. Ik ben teruggegaan naar Nederland en heb bij een aantal grote reclamebureaus gewerkt. Daar ben ik veel gaan tekenen totdat ik art-director werd. Op een gegeven moment zat ik meer en meer in rokerige vergader-ruimtes met bankdirecteuren. Als ik dan terugkwam op mijn kamer zat mijn assistent gezellig mijn ontwerpen uit te werken.

Ik wilde weer illustreren en ben toen free-lancer geworden. Ik ben veel redactionele dingen gaan doen voor tijdschriften, heb boekomslagen gemaakt en heb gewerkt voor een filmproducent. Ik heb de grafische bege-leiding gedaan van veel films zoals *De zwarte ruiter*, *De vierde man*, *Blonde Dolly*, *De boe-zemvriend*, *Flesh and blood*, *Jan Rap*, enzo-voort ... Momenteel werkt die producent bij **Joop van den Ende** en doet voornamelijk televisiefilms, zodat er geen affiches meer gemaakt hoeven te worden. Het was leuk werk. Ik houd erg van film, dus dan is het extra leuk om te doen.

Nu kwam er een moment dat ik mijn eigen vrijheid nog niet genoeg vond. Ik wilde weer gaan tekenen wat *ik* wilde, alles uit het hoofd, zoals ik als kind altijd had gedaan ... Ik wilde totale vrijheid en onafhankelijkheid. Ik heb gekozen voor mijn oude liefde: strips!'

'**Frits van der Heide** werkte in die tijd voor een agent waar ik ook voor werkte. Hij had wat schetsen van mij gezien, die ik voor klanten gemaakt had. Nu kwam Frits van de VNU waar hij gevraagd was om verhalen te schrijven voor *Tina*. Zo vroeg hij mij of ik de strip wilde tekenen en dat werd *Dafne*. Dafne is tamelijk populair geworden, be-greep ik van de redactie. De verhalen gingen over een meisje dat op vliegveld Schiphol werkte. Het zat dus precies in mijn straatje. Voor Dafne ben ik zelf aan het schrijven geraakt. Voor Frits was het een "aardig-heidje" er tussendoor. Had Frits een tien pagina-verhaal geschreven, dan had ik haast weer een maand werk! Het was voor mij mijn hoofdinkomen. Economisch gezien moest ik dan weer aan de gang voor een volgend verhaal. Zodoende ben ik zelf gaan schrijven.'

'**Peter van Leersum**, de toenmalige hoofdredacteur van Eppo Wordt Vervolgd, vroeg mij voor dat blad een science fiction-verhaal te maken. Die verhalen zouden de periodes tussen de *Storm*-verhalen van **Don Lawrence** moeten overbruggen. Frits en ik hebben toen *De tiende planeet* gemaakt.

Mijn schetsen voor illustraties deed ik altijd in viltstift. Frits zag dat en vond het een leuke techniek, omdat ik redelijk vaardig met dat materiaal om kon gaan. Vandaar dat ik deze techniek heb gebruikt in *De tiende planeet*. Met die viltstift werkte ik op vrij dun papier. Omdat het zo dun was, konden de drukkers het meteen over hun scanner plakken, maar die laserstraal ging door het papier heen, waardoor het hier en daar nogal dunnetjes werd. Het tweede verhaal van *De tiende planeet* heb ik op veel dikker papier gemaakt en dat zag er daardoor in de bladen al meteen veel beter uit.

Ik merkte dat ik van striptekenen kon be-staan. Dat wil zeggen: krap. Maar ik wil het gewoon, dus ik doe het gewoon. Het is vergeleken met het werk in de reclame of het illustreren allemaal heel armoedig.

Voor *Titanic* had ik voor de cover een pin-up van een mooie vrouw in een Douglas Dakota getekend. Ik ben toen met wat schetsen en een aantal ideeën naar Peter van Leersum gegaan, die er wel iets in zag. Zo is *Dakota Dolly* ontstaan.

Dolly is een vrouwelijke piloot, die in gezel-schap van haar "Number One", een Da-kota, een mini-transportbedrijf runt in het Caraïbisch gebied tussen 1930 en 1940. Het pin up-achtige zit er nog steeds een beetje in. **Martin Lodewijk** heeft me er ook wel eens op gewezen, dat het eigenlijk belachelijk is een vrouw er in die tijd zo bij te laten lopen! De lage frequentie van de publikatie van de verhalen is afgrijselijk, maar dat is een zaak van de uitgever. Aanvankelijk had ik voor Dakota Dolly gewoon een albumverhaal van 46 pagina's, maar de optiek van de uitgever was, dat ze liever korte verhalen wilden hebben. Ik heb het verhaal toen in drie delen gehakt en er losse verhalen van gemaakt. Na deze drie korte verhalen heb ik twee nog kortere verhaaltjes gemaakt, omdat dan een eventueel album "vol" zou zijn. Er zit dus wel degelijk een samenhang in het geheel. Of Dakota Dolly wordt vervolgd, heb ik nog niet van de uitgever vernomen ...'

Links, Dakota Dolly begon als pin-up in een Douglas Dakota voor de cover van *Titanic*

rechts, viertal pagina-indelingen voor Decker, *The Black Hawk Line* deel 1, waarbij blad 19 model heeft gestaan voor de uiteindelijke plaat 19 (ernaast)

'Ik documenteer me op verschillende manieren voor mijn strips. De ene keer bedenk ik de karakters zelf, een andere keer neem ik **Humphrey Bogart** als model. Foto's natekenen is voor mij uit den boze. Zo'n figuur als Bogart zit gewoon in mijn hoofd.

Voor vliegtuigen heb ik wel degelijk veel informatie nodig. Op een gegeven moment weet ik hoe dat specifieke vliegtuig in elkaar zit en dan teken ik het gewoon. Schaalmodellen heb ik dan niet telkens meer nodig. Ook voor het tekenen van een cockpit gebruik ik veel documentatie. Het vervelende is, dat vliegtuigboeken altijd vol met vliegtuigen staan, maar dat je er zelden een cockpit in tegenkomt.

Decker, de hoofdpersoon uit *The Black Hawk Line*, vliegt in ee DC-4. Waarom ik dat vliegtuig ooit gekozen heb, is me nog steeds een raadsel. Dat is nu uitgerekend een vliegtuig, waarover absoluut *geen* documentatie bestaat. In tegenstelling daarmee, vliegen van Dolly's DC-3 de boeken je om de oren. Gelukkig wil de KLM me wel met raad en daad ter wille zijn. (Staller wijst hierbij naar een stapel cockpit-foto's.)'

'Ik werk niet speciaal voor lezers van een bepaalde leeftijd. Ik maak gewoon verhalen die ik leuk vind. In *Dakota Dolly* zitten ook politieke elementen, maar ze zijn veel symbolischer dan in *The Black Hawk Line*. In de eerste drie verhalen van Dolly zit eigenlijk het hele ontstaan van de tweede wereldoorlog verscholen met die Japanner die spioneert en dergelijke. Zoals het verhaal *Slachthuisblues* dat zich afspeelt in 1936 met die Pool en die Duitser. Eigenlijk is het de Duitse inval in Polen. Die Duitser is de eigenaar van het slachthuis (ook heel symbolisch). Hij zit achter de Pool aan vanwege dat boek. Ook het boek is weer symbolisch. Voor Polen, dat altijd heel moeilijk heeft gezeten tussen allerlei grote landen in, is de religie en de literatuur hun grote houvast qua nationaliteit. Het boek waar ze achteraan zitten bestaat wel degelijk. In het verleden heeft een Poolse koningin opdracht gegeven de Bijbel te vertalen in het Pools. Dat is eigenlijk de grondslag voor de Poolse literatuur geworden. Zo worden in dit verhaal de twee pijlers waar het Poolse nationale gevoel zich op baseert, namelijk religie en literatuur in dit verhaal verenigd. Het verhaal *Grensgeval* is weer gebaseerd op een politiek, die wij hier nauwelijks kennen. Het verhaal speelt zich af op Haïti en in de Dominicaanse Republiek.

Haïti is altijd heel arm geweest. De bevolking bestaat voornamelijk uit nazaten van de zwarte slaven. Op de Dominicaanse Republiek zitten meer de nazaten van de Spaanse kolonisten. Zo rond 1936 keken de Dominicanen heel erg neer op de Haïtianen. Die waren zo arm, dat ze vaak de grens overtrokken naar de Dominicaanse Republiek om daar te werken. Er zijn toen heel ernstige grensincidenten geweest.'

'De verhalen over Duitsland en de Pacific War zijn hier wel aardig bekend, maar wat zich ooit in China afspeelde is voor veel mensen een "wit" gebied. Ik heb me daar al geruime tijd voor geïnteresseerd. Ik spreek nu over de tijd tussen 1930 en 1950 totdat China communistisch werd en **Mao** aan het bewind kwam.

Doordat één van de hoofdpersonen, Decker, bij The Flying Tigers was, beperk ik mezelf tot een jaar voordat de tweede wereldoorlog uitbreekt. Dat squadron heeft nog niet eens een jaar bestaan. Doordat Amerika door Japan werd aangevallen, kon Amerika zich officieel in de oorlog mengen. De reden dat The Flying Tigers bestonden was, dat Amerika wel sympathiek stond tegenover de Chinese zaak in het conflict met Japan, dat steeds meer ging infiltreren in steeds grotere gedeeltes van China.

The Flying Tigers op zich, zijn verder aardig bekend. Het is ontstaan door Luitenant-Kolonel **Chennault**, die van mening was dat de oorlog tegen Japan uitsluitend door een sterke luchtmacht kon worden gewonnen. Hij had een heel aparte visie over luchttactieken. Chennault is op een gegeven moment door **Tjiang K'aisjek** als adviseur aange-

OUWE ROTTEN

*Realistische striptekenaars – en dan doelen we op hun stijl en niet hun neiging tot acceptatie van de harde werkelijkheid – vormen een uitstervend ras. Alleen al om die reden moeten we **Jack Staller** koesteren, zo vindt oud-collega **Bert Bus**. Hij geeft samen met **Ferry (van Vosselen)**, Jacks realistische confrater bij uitgeverij Lombard, zijn visie op het werk van onze jonge hond.*

***Bert Bus**: 'Het werk van Jack Staller vind ik verfrissend, al vanaf het eerste moment dat het in Sjors en Sjimmie geplaatst werd. Hij kwam ongeveer toen ik vertrok. Ik weet niet of wij nog wel eens samen in een nummer gestaan hebben of dat hij echt mijn opvolger is geworden. Natuurlijk is het zo, dat realistische strips mij überhaupt meer aanspreken dan humoristische. Daar zie je al zoveel van en ik begin een beetje op die stijltjes uitgekeken te raken. Maar Staller plaatst zich buiten de humoristische tendens en ook buiten de zich wijdverbreidende klare lijn. Ik vind Hergé prachtig, hoor, en ook verschillende van zijn navolgers, maar ik hoef niet zo nodig al die uitgedokterde stijlen. Geef mij maar de tekenaars die bijvoorbeeld veel arceren of met rasters werken, wat experimentelere dingen aandurven. Zoals Staller. Zijn werk is prettig om naar te kijken en niet gemaakt in zo'n koele stijl, die je wel vaker bij realisten ziet; alsof een computer het getekend heeft. Zijn lijnen zijn fijn, de inkleuring is mooi. Staller heeft een eerlijke benadering in zijn werk en zijn verhalen zijn spannend en goed gedocumenteerd. Kijk, als ik het zou gaan bestuderen, kom ik ongetwijfeld minpuntjes tegen, dat is bij elke tekenaar het geval, maar als ik het globaal bekijk, kan ik in de tekeningen van Jack Staller geen negatieve punten ontdekken.*

Maar strips tekenen blijft handwerk en het is daarom heel complex om andermans werk te beoordelen. Het gaat om ieders persoonlijke benadering, of men ergens van houdt of niet. Ik denk ook niet, dat striptekenaars in de competitie-sfeer moeten denken van: 'Ik ben de beste.' Daarvoor

trokken en hij heeft vanuit zijn adviseurschap voor China The Flying Tigers opgezet. Hij is naar Amerika gegaan, heeft daar gelobbyed en heeft een aantal piloten met goedkeuring van de regering uit de Army Air Force en uit de Navy Airforce gecharterd. Die piloten hebben ontslag genomen en zijn in dienst gegaan bij China, hoewel dat ook weer via een heel rare constructie ging. Die vliegtuigen, de Kittyhawks en de Warhawks, die ze gebruikten, kregen ze via Amerika, maar dat ging allemaal heel stiekem. De vliegtuigen werden in onderdelen naar Birma verscheept, waar ze dan weer in elkaar werden gezet. De piloten gingen als missionaris of als dokter vermomd op schepen, verdeeld in groepjes, naar Birma toe en kregen daar weer een opleiding van Chennault. Ideeën, die geweldig goed bleken te werken. Toen The Tigers eenmaal operationeel waren en de Japanners te lijf gingen bleek het, dat Chennaults tactiek waanzinnig goed werkte. Daar danken ze hun faam aan, omdat ze de Japanners achter elkaar uit de lucht schoten. Deels natuurlijk, omdat de Japanners geen weerstand gewend waren in de lucht, hoewel ze gigantisch in de meerderheid waren. Op een gegeven moment konden The Flying Tigers, zo genoemd naar de ogen en een rij tanden, die zij op hun P-40 vliegtuigen schilderden, er niet meer tegenop. Aan alle kanten leden ze verliezen. Ze kregen ook geen support meer uit Amerika, zeker niet na 7 december 1941 toen Japan bij verrassing Pearl Harbor aanviel. Het tweede verhaal waar ik momenteel aan werk, speelt zich af in die periode, waarin ze zelfs geen onderdelen meer kregen om de vliegtuigen te repareren. Uit kapotte vliegtuigen moesten de goede onderdelen gehaald worden om de andere toestellen weer vliegend te krijgen. De piloten moesten toen in ploegendiensten werken, omdat ze geen vliegtuigen meer hadden.'

'Ik schrijf het scenario van mijn strips vooraf niet helemaal uit. Ik bedenk het hele verhaal van te voren en als dat "klaar" is, verdeel ik het grof in 46 pagina's.
Alles bij elkaar is het moeilijk in te schatten hoelang ik aan een pagina *Dakota Dolly* of *The Black Hawk Line* werk. Ik schrijf immers ook het scenario. Het schrijven is onmeetbaar. De overige onderdelen: schetsen, inkten en inkleuren duren ieder een dag. The Black Hawk Line heb ik zelf ingekleurd. **Peter de Raaf** lettert voor mij de verhalen.
Ik werk met vulpenseel. Lange tijd heb ik met een "gewoon" penseel en een potje Oost-Indische inkt gewerkt, maar daar werd ik niet goed van, omdat het penseel steeds schoongemaakt moest worden. Ik wil graag doorwerken. Ooit ben ik op een vulpenseel gekomen, toen ik in een Japans restaurant at en daar de rekening gepresenteerd kreeg door een japanner, die daar met een vulpenseel de karakters op de rekening stond te tekenen.'

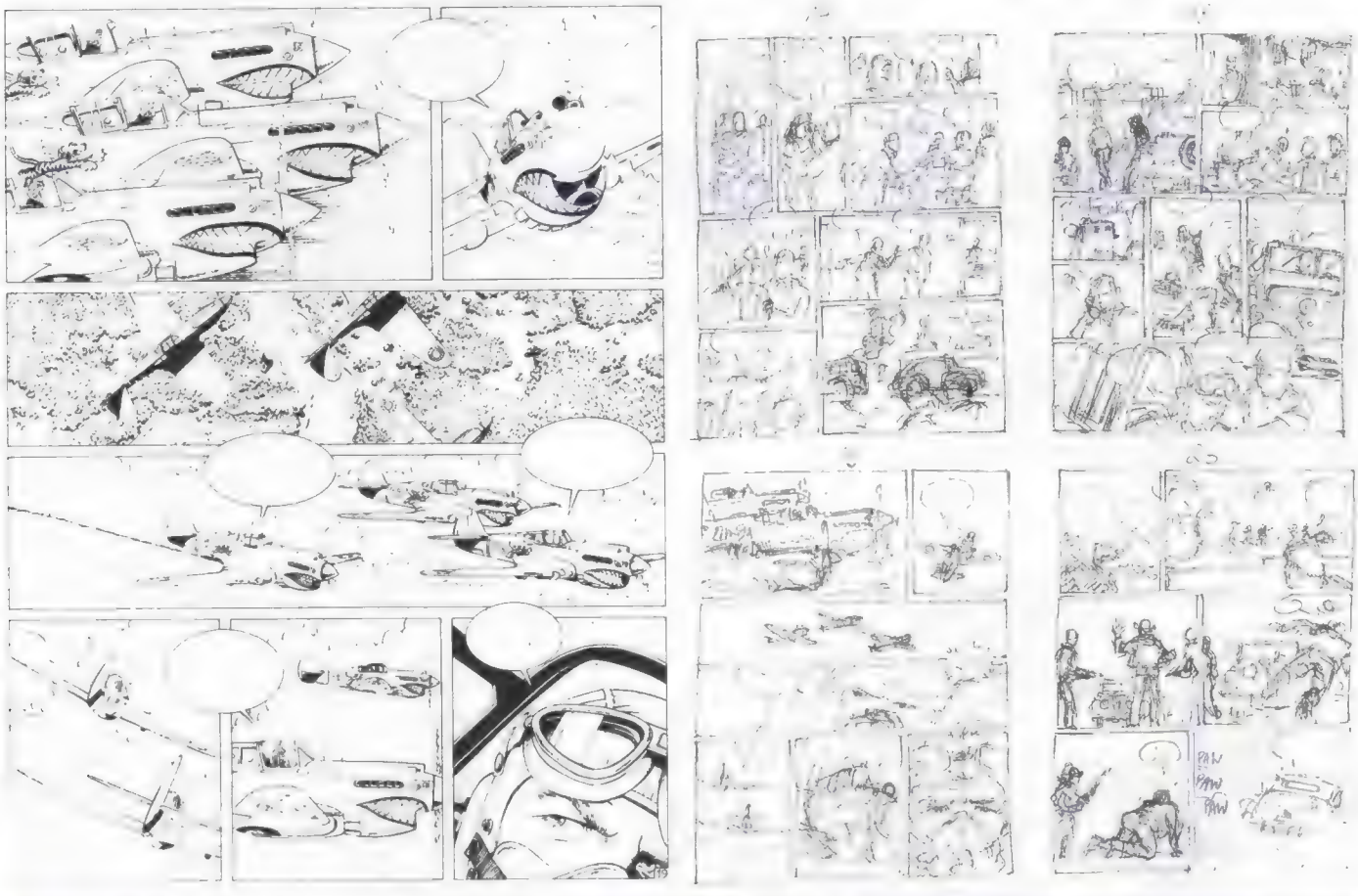

zijn hun stijlen te uiteenlopend en dat is juist het leuke van strips.'
Ferry: *'Ik wil graag een jonge confrater helpen met opbouwende kritiek, hoewel ik mij enigszins ongemakkelijk voel, daar ik mijzelf nog steeds als een beginneling zie. Dat klinkt misschien vreemd, als je bedenkt, dat ik al eenentwintig jaar in het vak zit, maar iedereen wil zich steeds verbeteren. Zodra er een nieuw album van mij in druk verschenen is, zie ik alweer de gebreken en neem ik mij voor ze in een volgend te voorkomen. Ik meen, dat dit je werk ten goede komt en zo'n constant leerproces houdt het striptekenen ook boeiend.*
Ik had Stallers eerste album al eens bekeken toen mijn vrouw er de lettrage voor deed ten behoeve van de Franse editie, maar voor deze gelegenheid heb ik The Black Hawk Line *nog eens goed bestudeerd. Het is vlot getekend en mooi van kleur. Zijn werk beweegt goed en ik vind, dat Staller zijn verhaal goed heeft opgebouwd. Het is niet het meest originele verhaal dat ik ooit gelezen heb, maar het zit goed in elkaar en verveelt niet. En dat is natuurlijk een prestatie. Verder kan hij bijzonder goed vliegtuigen tekenen en in dat opzicht vind ik vooral het begin van The Black Hawk Line, met die driekwart plaat waarin vliegtuigen door de bliksemschichten vliegen, heel goed gedaan.*
Uiteraard zijn er nog jeugdzonden, foutjes hier en daar. Maar er zijn maar weinig genieën, die onmiddellijk sterk en volwassen werk afleveren. Bij mij heeft er in het begin ook het nodige aan gehaperd. Ik zie nog een zekere stroefheid in de bewegingen van de personages en Stallers lijnvoering mag wat mij betreft wel wat steviger; het ziet er allemaal wat dunnetjes uit. Foutjes in de verhoudingen willen soms storend werken. Bovendien zou ik, mocht hij mij daarom vragen, hem adviseren erop te letten voldoende reliëf in de gezichten aan te brengen. Dat gebeurt nu wel door middel van kleur, maar dit zou ondersteund moeten worden door de lijnvoering, anders maakt het een te vlakke indruk. Maar je moet Staller niet vastpinnen op zijn foutjes, want ze vallen in het niet bij zijn kwaliteiten.

Niet gebruikte uitgewerkte schetsen voor het eerste album

Decker en Dolly together

Hoewel de strip-produktie van ***Jack Staller*** *dan weliswaar redelijk gering is, komt hij in zijn debuutalbum erg volwassen uit de hoek. Zelfs al heeft een illustrator reeds een tekencarrière van bijna dertig jaar achter de rug, dan nog loopt hij het risico in een strip onderuit te gaan. Dat dit niet gebeurd is, is te danken aan het goede plot, het prachtige kleurgebruik in pasteltinten, de plaats en tijd waarin het verhaal zich afspeelt en de taal van de beelden op zich.*

In dit debuutalbum bewijst Staller, dat hij duidelijk invloeden heeft ondergaan van de film. Op zich is dat niet zo verwonderlijk, omdat beide kunstvormen het beeld als uitdrukkingsmiddel gebruiken. Een strip, die goed in beeld is gebracht, moet zonder tekst te volgen zijn. Staller is er in geslaagd de beelden voor zich te laten spreken. Zo komt de lezer tussen de afzonderlijke beelden door, geen enkel panel tegen, de tekstblokjes die bij sommige auteurs zo hinderlijk opvallen.

De bladindeling is op geen pagina gelijk. We zien bijvoorbeeld op pagina 2 eerst in een verticaal kader de co-piloot zitten, daarnaast in een horizontaal kader zien we de DC-4 van The Black Hawk Line met daaronder in close-up eerst de ogen van captain Decker nu en daaronder – als ware het een flashback, de ogen van diezelfde Decker als commander van The Flying Tigers. De laatste drie scènes op deze pagina geven het beginnende luchtgevecht tussen de Japanners en The Flying Tigers weer, waarbij de vliegtuigen van alle kanten in beeld zijn gebracht. Zo zit het hele album op een bijzonder afwisselende wijze in elkaar. Staller slaagt erin, het tragische gegeven om twee Flying Tiger-piloten te bevrijden uit communistisch China, hetgeen niet lukt – op een uiterst sobere en indringende wijze weer te geven. Het overdreven heldendom, waarvan sommige oorlogsstrips zo bol staan, zit niet of nauwelijks in dit album. Het tragische einde van het Chinese meisje Fu-May, dat met haar vrachtwagen de Chinese achtervolgers op dood spoor probeert te brengen, is door de beelden zonder woorden ontroerend te noemen. Naar mijn idee is hier sprake van een klasse-beeldverhaal. Hopelijk slaagt Staller erin dit hoge peil te handhaven. Naar het schijnt, is het boek in Frankrijk reeds een ware publiekstrekker. Wordt deze profeet straks ook in eigen land geëerd?

Decker, The Black Hawk Line 1: Terug in China
Staller
Lombard 1990
ISBN 90-6421-803-X
Prijs f8,95 / Bfr.160
(48 pagina's, kleur, s.k.)

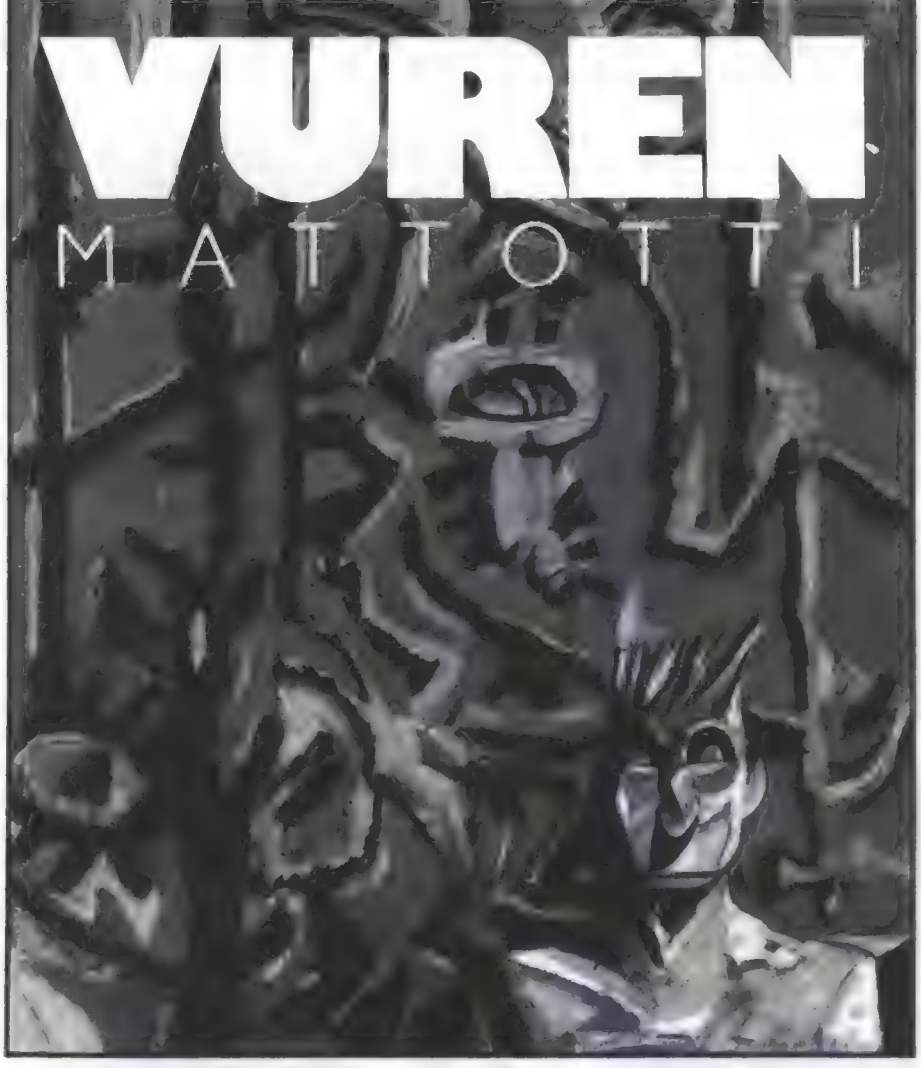

Als de pantserkruiser *Anselmus II* voor het eiland *Sint-Agatha* aanmeert, is het een ontmoeting tussen twee werelden.
Het schip dat de opdracht heeft om het eiland in bezit te nemen en de geheimzinnige verdwijning van schepen te onderzoeken is een trotse vertegenwoordiger van de beschaving. De Anselmus II is een 'eiland' van staal: grijs, hiërarchisch en uniform. Het eiland Sint-Agatha waar 's nachts onverklaarbare vuren branden, is schijnbaar onbewoond en hoewel het een fascinerende en dreigende sfeer ademt, lijkt het een makkelijke prooi voor het machtige oorlogsschip.
Luitenant *Absint* die het bevel krijgt om het eiland te verkennen, raakt al gauw in de ban van Sint-Agatha. Het resultaat van de eerste verkenning is een diepe innerlijke rust. Absint wordt zich bewust van zijn leeg en onnatuurlijk leven en wil niet meer terugkeren naar het opeens zo afschrikwekkende schip. Hij verstopt zich en doodt een matroos die op één van de eilandbewoners schiet. Om zijn gevoel te redden heeft hij moeten moorden en vanaf dit moment wordt hij een vijand van het schip en keert hij zich tegen zijn vroegere kameraden. Absint verschuilt zich in een vuurtoren waar hij 's nachts deelneemt aan een mystiek ritueel dat hem fysiek en geestelijk één maakt met het eiland.
De volgende ochtend wordt de deserterende officier gevonden door de bemanning en teruggevoerd naar het schip. Opgesloten in de ingewanden van de pantserkruiser blijft Absint in contact staan met het eiland. Hij krijgt bezoek van de tweeling, eilandbewoners die als een soort animistische hogepriester de machinerieën van het lot in gang zetten.
Ondertussen raken de gebeurtenissen in een stroomversnelling. De matrozen die er op uit gestuurd worden om het eiland te bezetten, slachten elkaar af en de commandant beveelt het eiland dat 'mensen tot dieren maakt', te vernietigen. Als de eerste granaten inslaan, wordt Absint verscheurd door vreselijke pijnen. Zijn verbondenheid met het eiland uit zich in de stigma's die op zijn lichaam verschijnen.
Hevig bloedend wordt Absint door de 'tweeling' meegevoerd naar het hart van het schip, waar de ex-officier een definitieve keuze maakt.
In grote lijnen is dit de oppervlakkige samenvatting van *Vuren*. Het is een indrukwekkend boek dat op meerdere niveaus gelezen kan worden. Wie het verhaal ziet als een ietwat ongewoon avontuur, zal geïmponeerd worden door de tekeningen en de kracht van het verhaal, maar mist de essentie van de vertelling. Het boek draait vooral om de drang naar vrijheid en dit thema wordt magistraal uitgewerkt.
Lorenzo Mattotti toont ons de angsten en gevoelens van een individu dat zijn verleden en zekerheden moet vernietigen om zijn integriteit te redden. De combinatie tussen een sterk scenario en de prachtige tekeningen maakt *Vuren* uniek. Het is verbluffend wat voor drastische uitwerking het kleurgebruik heeft op de sfeer. Elk afzonderlijk plaatje is een kunstwerk dat belangrijke details in zich heeft die op het eerste gezicht verborgen blijven.

Mattotti heeft een brug weten te slaan tussen kunst en de strip zonder te verzanden in een loodzwaar, onleesbaar plaatjesboek.
Vuren is een belangrijke en vernieuwende strip, die volledig tot zijn recht komt in de prachtig uitgevoerde Nederlandse uitgave.

Eric de Graaf

Vuren
Mattotti
Sherpa / Het Raadsel 1991
ISBN 90-72995-23-6
Prijs f59,95 / Bfr.1198
(64 pagina's, kleur, h.k.)

ALLEDAAGSE KRONIEKEN

SCENARIO door TONI CAPUOZZO en LORENZO MATTOTTI

EN IN ZEKERE ZIN IS ZIJ DAT NOG.

EEN JAAR GELEDEN ONTMOETTE ZIJ EEN MAN, ALEX ZADRA. KAMPIOEN GEWICHTHEFFEN EN EEN FERVENT BODYBUILDER.

MARISTELLA VERTEDERDE HEM. ALEX STERKTE HAAR SPIEREN.

DE EERSTE DAG ALTILDE MARISTELLA ZONDER MOEITE EEN GEWICHT VAN 30 KG OP VANAF DIE DAG BEGON ZIJ SERIEUS TE TRAINEN.

ZES MAANDEN LANG WAS MARISTELLA ELKE AVOND IN DE SPORTSCHOOL TE VINDEN.

IN HAAR VRIJE TIJD ZAAGDE ZIJ BOOM-STRONKEN OM.

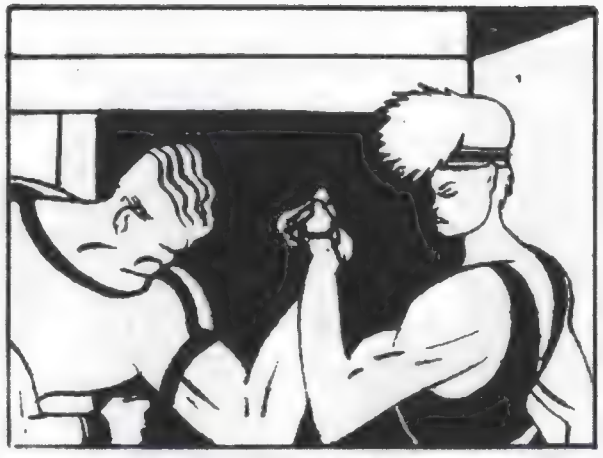

SOMS DAAGDE MARISTELLA HAAR VRIENDEN UIT OM ARMPJE TE DRUKKEN. ZIJ WON ALTIJD.

TWEE WEKEN GELEDEN VERTROKKEN ZIJ NAAR MEXICO CITY.

TIJDENS HET WERELDKAMPIOENSCHAP ARMWORSTELEN VERSLOEG MARISTELLA AL HAAR TEGENSTANDERS.

IN DE FINALE ONTTROONDE ZIJ DE STERKSTE VROUW TER WERELD; DE CANADESE WANDY ROLAND. MARISTELLA WAS WERELDKAMPIOEN.

BIJ HAAR TERUGKOMST IN DE FABRIEK WERD ZE ONTHAALD MET EEN SPANDOEK:
"WELCOME MISS ARMWORSTELEN '85".

Vertaling: Eric de Graaf, lettering: Rudy Vrooman

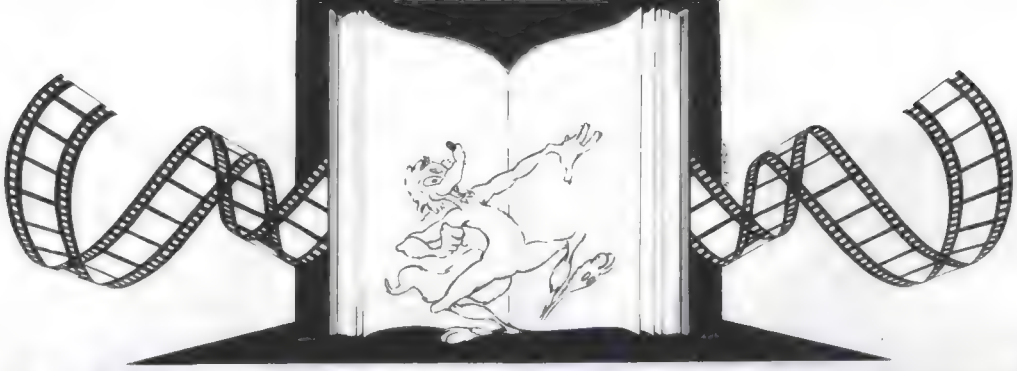

DUCKTALES, the movie

Het kan raar verkeren. Het is allesbehalve ongebruikelijk, dat van een bioscoopsucces een televisie-serie wordt gebakken. Denk maar aan *MASH*. Tegenwoordig wordt deze situatie steeds vaker omgedraaid. Je neemt een bekende, populaire serie en voegt aan de titel 'the Movie' toe, et voila, een bioscoopfilm is geboren. Zo ook met *Ducktales*.

In 1987 kwam deze serie voor het eerst op de beeldbuis en van meet af aan was het succes groot. Daarvóór had Disney zich aan de televisie-cartoon-series gewaagd met produkten als *Gummi-Bears* en niet te vergeten *The Wuzzles*, speciaal voor dit medium ontwikkelde figuurtjes.
Met *Ducktales* werd gegrepen naar bestaande figuren: de neefjes Kwik, Kwek en Kwak, die hun bioscoopdebuut maakten in 1938 (*Donald's Nephews*) en Dagobert Duck – een creatie van **Carl Barks** uit 1947 in de strip die de titel *Christmas on Bear Mountain* droeg – en tot 1967 moest wachten voor hij het eerst in een tekenfilm te zien was (*Scrooge McDuck and Money*). Nieuw zijn figuren als Turbo McKwak en Mevrouw Baktaart.

door

REIN VAN WILLIGEN

De avonturen met Duckstad als uitgangspunt geven zelden of nooit Donald Duck in één van de verhalen te zien, en dat is vreemd als je weet dat vooral aan het begin veel verhalen zijn geïnspireerd op de strips van **Carl Barks**. Daardoor krijgt vooral Dagobert Duck een ietwat ander karakter, dan hij voorheen had.

Nieuwe studio

Disney wil – meer dan ooit – minstens één kwalitatief geslaagde tekenfilm per jaar maken. Met de zeemeermin nog vers in het geheugen lijken ze daar in te slagen. De berichten over de tweede tekenfilm met *De Reddertjes* in de hoofdrollen doet veel goeds vermoeden voor de toekomst. Daarnaast heeft Disney het ambitieuze plan opgevat om onder het label *Disney Movietoones* tekenfilms uit te gaan brengen; van een iets mindere kwaliteit, maar toch altijd nog met de befaamde Disney-touch en -magic. Met *Ducktales, the Mo-*

vie lijken ze daar in geslaagd. Speciaal voor deze film werd een studio nabij Parijs opgericht. Deze televisie-afdeling van Disney wordt *Walt Disney Animation France* genoemd. Hier hebben ruim 110 artiesten onder leiding van de regisseurs **Paul en Gaetan Brizzi** ruim 90% van de film getekend. De medewerkers waren van internationale allure: Denen, Hongaren, Spanjaarden, Ieren, Oostenrijkers en zelfs Australirs. Nederlanders heb ik op de credits niet kunnen ontdekken.

Ook in Engeland hebben de Disney-studio's een dependance geopend, genaamd *Walt Disney Animation, U.K.* Hier is de rest van de tekenfilm gemaakt: met name de begin- en eind-scènes. **Clive Pallant** en **Vincent Woodcok** waren hier de eindverantwoordelijken voor het werk van een groep tekenaars, waarvan sommigen ook aan *Who Framed Roger Rabbit?* hebben meegewerkt.

In Californië is de film geschreven, gestoryboard en gelayout. Ook zijn de kleurindicaties hier bepaald. De cels (de van lijnen voorziene transparanten, zullen we maar zeggen) zijn in Schen Zen in China ingekleurd. Ook het camerawerk, het fotograferen, werd hier grotendeels gedaan. Het meer complexe gedeelte van de film, de scènes met de speciale effecten, kwamen in Londen onder de camera. Al met al een meer dan internationaal produkt.

Het verhaal

Laten we eerlijk zijn, een serie als *Ducktales* is in eerste instantie bedoeld voor

(jonge) kinderen. Dat merk je duidelijk aan het verhaal. Dagobert en de zijnen komen een schat op het spoor. Deze schat bevat het nodige goud, edelstenen en een magische lamp. De lamp, je raadt het al, herbergt een geest die wensen kan vervullen. Vandaar dat booswicht Merlock, samen met zijn kompaan Dijon, er alles aan doet om de lamp met bijbehorende geest te bemachtigen.

Dit is in het kort het verhaal, dat nauwelijks zijlijnen of ingewikkelde intriges bevat; gewoon rechttoe, rechtaan. Dat heeft als voordeel, dat alle accenten op de actie gelegd kunnen worden. Vandaar dat de lamp regelmatig in andere handen terecht komt.

In een film als deze, passen uiteraard geen liedjes. Wel is door componist **David Newman** voor een spannende 'score' gezorgd. De film is gemaakt met een knipoog naar **Spielbergs** serie *Indiana Jones*. Newman heeft deze knipoog een extra vet accent gegeven; eentje die werkt!

Resultaat

Persoonlijk had ik geen hoge verwachtingen van *Ducktales, the Movie*, maar dit vooroordeel werd geloochenstraft. Ik heb me 70 minuten vermaakt. Het tekenwerk is keurig. Toegegeven, het had hier en daar wat beter gekund. Een figuur als Dagobert Duck is niet eenvoudig te animeren. Je kunt duidelijk zien, dat er meerdere tekenaars aan bezig zijn geweest, want hij heeft gedurende de film niet altijd dezelfde 'look'.

Jammer is ook, dat de tekeningen niet altijd op dezelfde hoogte zijn getekend, zodat de figuurtjes zo nu en dan wat heen en weer dansen. Dat had ondervangen kunnen en moeten worden. De speciale effecten zijn goed: in de openingsscène zien we bijvoorbeeld dolle capriolen van een vliegtuig met Turbo achter de stuurknuppel. Hierin heeft de computer zich gedienstig gemaakt, door precies aan te geven hoe een dergelijke scène geanimeerd dient te worden. Opvallend is het felle kleurgebruik in deze film. Het geeft een vrolijk effect, terwijl het accent toch op het avonturen-element ligt. Er is opvallend veel gebruik gemaakt van het spelen met perspectieven. Veel kikkerperspectief. Invloed van de Japanse televisieseries? Het werkt wel: een scène krijgt daardoor veel meer dreiging.

Om diepte te suggereren zijn cels gemaakt waarachter de tekenfilmfiguurtjes vandaan komen. Het is dan bijvoorbeeld net alsof ze achter een struik tevoorschijn

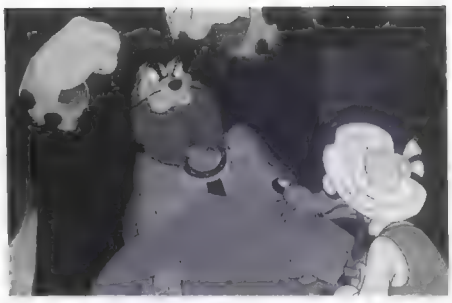

komen. In vroeger tijd – en nog – werd veelal gebruik gemaakt van glasplaten. Soms meerdere over elkaar heen. Dat laatste geeft een iets realistischer blik, daar de nu gebruikte, mijns inziens goedkopere, methode te plat is.

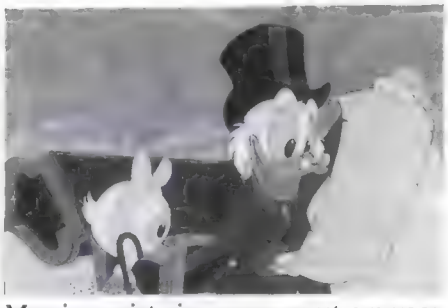

Men is er niet vies van geweest om voor bewegingen te zorgen. Als de neefjes, Turbo, Dagobert en noem ze maar op in beeld zijn, staan ze niet of nauwelijks stil. Dat geeft je bij tijd en wijle het idee, dat het een beetje over-geanimeerd is. Dit wordt onderstreept door de waanzinnig snelle montage. Voor je het weet zit je alweer in de volgende scène. Daardoor verflauwt de film ook niet of nauwelijks. Vooral aan het begin, de scène in de woestijn, hebben de tekenaars een zware klus gehad. De figuurtjes hebben vanwege de felle zon consequent schaduwen op hun lichaam. Later is dit effect óók toegepast, maar minder consequent. Mooi is het wel; de figuren lijken driedimensionaal.

Al met al een zeer geslaagd produkt. Beter dan *Oliver & Co.*, wat dan toch een Disney-klassieker moet voorstellen. Deze nieuwe opzet van Disney belooft veel goeds. Mijn enige bezwaar is, dat 70 minuten aan de korte kant is. Toegegeven, de film op zich is perfect van lengte, maar gezien de toegangsprijzen die de bioscoopboeren in Nederland zonder gêne durven te vragen is dit te kort. De aftiteling wordt tegen een zwarte achtergrond door het beeld geragd. Hadden ze daar niet wat schetsen kunnen gebruiken als achtergrond?

Nederlandse versie

Uiteraard wordt deze Disney in het Nederlands nagebekt. Ik denk, dat ze van de stemmen uitgaan die ook op de tv te horen zijn – deze zijn qua klank gelijk aan de Amerikaanse – maar op het moment dat ik de film gezien heb, eind januari, was over de nasynchronisatie nog niets bekend.

HEEL GOED, ANJA, GOD REGEERT. BIJ HET VAK GESCHIEDENIS PROBEREN WE TE VERKLAREN HOE HET KOMT DAT ER IETS BELANGRIJKS GEBEURD IS, WAAROM MENSEN IETS GEDAAN HEBBEN.
DAT WIL NIET ZEGGEN DAT WE DAN OOK ALTIJD BEGRIJPEN WAAROM DE HEERE DE GESCHIEDENIS ZO GELEID HEEFT.
*
DE HEERE BESTUURT OOK JOUW EN MIJN LEVEN, MAAR TOCH ZIJN WIJ VERANTWOORDELIJK VOOR ALLES WAT WE DOEN.

WAT IS ER GEBEURD?

door
RIK SANDERS

'Nog altijd is één van de belangrijkste paedagogische problemen de strip.', schrijft Prof.Dr.J. Waterink **in 1955 aan het begin van een kranteartikel over strips. Deze hoogleraar in de pedagogiek aan de Vrije Universiteit sluit het artikel, waarin hij zijn bezwaren tegen het stripverhaal uiteenzet, af met de waarschuwing: 'Want laten wij wel begrijpen dat de moderne strips óók in de christelijke gezinnen geen onbekende gasten zijn: en zij zijn uiterst gevaarlijke gasten.'[1] De tijden veranderen echter snel.**

Heden ten dage is het medium strip in Nederland een door vrijwel iedereen geaccepteerd verschijnsel. Wie tegenwoordig, zoals Waterink in de jaren vijftig gewend was, nog fulmineert tegen het stripverhaal, is een roepende in de woestijn.

De situatie nu is totaal omgekeerd aan die van 1955: strips hebben in bepaalde gevallen een opvoedkundige waarde gekregen. Ik denk hierbij bijvoorbeeld aan de Franstalige *Asterix* die in talloze schoolbibliotheken te vinden is. In christelijke gezinnen kunnen ouders dan ook met een gerust hart hun kinderen strips laten lezen. Zeker als het gaat om het onlangs verschenen stripboek *Wat is er gebeurd? De geschiedenis van Nederland in beeld.* In navolging van *Van Nul tot Nu* hebben tekstschrijver **P. Boer** en tekenaar **Jaap Kramer** de geschiedenis van Nederland verstript. Het grote verschil is, dat zij dit vanuit een reformatorische levensbeschouwing hebben gedaan. Het stripboek heeft, Prof.Dr.J. Waterink ten spijt, in eerste instantie een leerzaam doel: het moet kinderen van christelijke lagere scholen op een levendige manier vertrouwd maken met geschiedenis.

Laat ik eerst wat zeggen over de uitvoering en opbouw van het stripboek. Aan het album is veel zorg besteed: ingebonden, een harde kaft, gedrukt op stevig, glanzend papier en het heeft een handige, chronologische index. De lezer krijgt aan de hand van de lessen, die een geschiedenisleraar aan een lagere schoolklas geeft, bekende gebeurtenissen uit de vaderlandse geschiedenis èn belangrijke internationale ontwikkelingen voorgeschoteld. De tekst van de leraar wordt aangevuld met afbeeldingen in stripvorm van de gebeurtenissen die hij op dat moment vertelt. De klas hoeft niet alleen maar op te letten. Van tijd tot tijd wordt de zelfwerkzaamheid van de kinderen geprikkeld. Zo voeren de leerlingen op ouderavonden toneelstukjes op over de onderwerpen die de meester behandeld heeft.

De tekstschrijver, **P. Boer**, gebruikt allerlei 'moderne' woordspelingen, dialogen, gedachten en grapjes die in de tijd waarop ze betrekking hebben nooit voor zouden komen. Hij wil hiermee zijn beschrijving van wat geschied is smeuïger maken om de (jonge) lezers te blijven boeien. De tekeningen van **Jaap Kramer** zijn zeer gevarieerd. Sommige plaatjes zijn sober getekend met weinig uitgewerkte figuren. Andere afbeeldingen zijn met veel zorg en detail gemaakt waarvoor een grondige documentatie nodig is geweest. Deze variatie wordt versterkt door het gebruik van allerlei kleuren als achtergrond van de plaatjes en tekstblokken.

Bij de inhoud en opzet van *Wat is er gebeurd? De geschiedenis van Nederland in beeld* wil ik een aantal kanttekeningen maken. Allereerst is daar het punt van de tijdspanne. *Wat is er gebeurd?* begint bij de prehistorie en loopt door tot 1990. Het nadeel van zo'n vogelvlucht door de geschiedenis is dat er nog een immense hoeveelheid historie onbelicht blijft. Daartegenover staat dat het boek zeer recente onderwerpen als de huidige milieuproblematiek, de ontwikkelingen in Oost-Europa en Europa '92 aanstipt. De Golfcrisis, wellicht uitmondend in één van de grootste catastrofes van deze eeuw, komt voor het album net te laat. In het boek is verder veel aandacht voor de geschiedenis van het christendom en dan met name die van het gereformeerd protestantisme in Nederland.

Ten tweede wil ik de lezer waarschuwen het boek niet in één keer uit te lezen. Wie dit namelijk wel doet, wordt volgestouwd met historische wetenswaardigheden en verliest de grote lijn uit het oog. De vele grote blokken tekst vermoeien bovendien de lezer en laten zijn aandacht verslappen. Het verhaal maakt een statische indruk en dit wordt nog eens versterkt door de vele 'koppen' die in de tekeningen worden afgebeeld. Dit alles komt de leesbaarheid niet ten goede. De lezer kan beter – na een gedeelte doorgenomen te hebben – het boek voor onbepaalde tijd wegleggen. Niet voor niets is het album in negenendertig afleveringen voorgepubliceerd geweest in het reformatorische gezinsblad *Terdege*.

Als derde wil ik opmerken dat sommige (anachronistische) frivoliteiten nogal zouteloos van gehalte zijn. Als het schip van **Heemskerk** en **Barentsz** vastvriest nadat het Nova Zembla heeft bereikt, roept één van de bemanningsleden: 'Nou, we kunnen voorlopig wel ijsvrij nemen ...'[2] Een ander voorbeeld is de klas die tijdens een dagje Amsterdam een punker met een rode hanekam tegenkomt en dit becommentarieert met: 'Daar loopt zeker één van de nakomelingen van een koopman in gevogelte ... Welnee joh, dat is een Amsterdamse brandweerman.'[3] Wat

DAT IS KEURIG, ARIANNE. OP 31 OKTOBER 1517 SLOEG DE MONNIK MAARTEN LUTHER ZIJN 95 STELLINGEN AAN OP DE DEUR VAN DE SLOTKAPEL IN WITTENBERG.
HIJ PROTESTEERDE DAARMEE TEGEN HET DIEPE VERVAL VAN DE ENIGE KERK DIE ER TOEN WAS, DE ROOMS-KATHOLIEKE.
GOD GEBRUIKTE HEM ALS MIDDEL OM DE OGEN VAN HEEL VEEL MENSEN TE OPENEN. ZE GINGEN ZIEN DAT EEN MENS NIET DOOR GOEDE WERKEN ZALIG KAN WORDEN, MAAR ALLEEN UIT GENADE, DOOR HET GELOOF IN DE HEERE JEZUS.

meer zelfkritiek op het humorgehalte van dit soort flauwiteiten had plaatsing ervan kunnen voorkomen.

Een vierde punt heeft betrekking op de stereotypering die af en toe in het verhaal optreedt. Dat het slimste jongetje een bril heeft en de leraar als een echte meester oogt, daar is overheen te komen. Het wordt vervelender als er vooroordelen mee worden bevestigd. Zo voegt de tekstschrijver bij de aankomst van Surinaamse migranten het overbekende 'Brr, wat is het hier koud!' toe.[4] Ook betreur ik de stereotypering die soms optreedt als het om de weergave van een bepaalde historische situering gaat. Een voorbeeld is de bevestiging van het beeld dat het Romeinse Rijk aan het eigen feestgewoel ten onder is gegaan.[5]

Fundamenteler is mijn kritiek op de duidelijke streng-gereformeerde invalshoek van waaruit *Wat is er gebeurd?* gemaakt is: welke belangrijke zaken voorgevallen zijn, worden in het verhaal gereconstrueerd maar het uitgangspunt blijft dat alleen de Heere weet waarom hij de geschiedenis zo geleid heeft.[6] Nu is het onbevooroordeeld weergeven van de geschiedenis een onmogelijke zaak omdat iedere verteller – en in dit geval ook de tekenaar – altijd vanuit zijn eigen achtergrond interpreteert. Een duidelijk eigen kijk op de geschiedenis is niet erg zolang 1. duidelijk wordt aangegeven waar de weergave gekleurd is en 2. de interpretatie niet strijdig is met de (historische) feiten. Maar met beide voorwaarden houden de makers (ik houd de tekenaar ook verantwoordelijk) van het stripboek geen rekening.

Zo wordt de lezer consequent geconfronteerd met een uitleg van gebeurtenissen uit de geschiedenis die zeer subjectief van aard is. De afschildering van **Luther** bijvoorbeeld die volgens de makers door God als middel gebruikt werd 'om de ogen van heel veel mensen te openen. Ze gingen zien dat een mens niet door goede werken zalig kan worden, maar alleen uit genade, door het geloof in de Heere Jezus.'[7] Dit soort prekerige elementen komen vooral aan het eind van het boek voor als de ontwikkelingen van na 1945 aan bod komen. De makers kunnen duidelijk geen afstand nemen van de tijd waaraan zij het meest verbonden zijn. De kijk op provo's, vrouwen en de emancipatie is opgebouwd vanuit een blik door conservatief-christelijk geslepen brilleglazen. Het wettelijk toestaan van abortus provocatus doet de samenstellers van het boek veel verdriet. De overheid laat volgens hen steeds meer dingen toe die tegen Gods geboden ingaan.[8]

De auteurs gaan echt de fout in met de opmerking dat de televisie en de kranten door hun 'slechte invloed op de mensen' debet zijn aan de ontkerkelijking in Nederland.[9] Naast het feit dat zo'n invloed nooit kan worden aangetoond, is het verschijnsel van de tv-dominee in de Verenigde Staten de makers van dit album kennelijk ontgaan.[10]

Zij maken zelfs een kardinale misslag door op een zeer ongenuanceerde manier de ontwikkelingen in voormalig Nederlands-Indië aan het eind van de Tweede Wereldoorlog af te schilderen. Hierover wordt letterlijk gezegd: 'De Japanners hadden de bewoners van Nederlands-Indië opgezet tegen de blanken ... Ons land stuurt in 1946 troepen die orde en gezag moeten herstellen door politionele acties.'[11] De Indonesische onafhankelijkheidsstrijd en haar voorgeschiedenis worden hier in een paar regels afgedaan als een af te keuren zaak die onwettig tegen orde en gezag ingaat. Deze flagrante, historische blunder, die meer door een soort chauvinistische heimwee is ingegeven dan door werkelijk verstand van zaken, is betreurenswaardig.

Het is jammer dat de makers van het boek hun sterk gekleurd standpunt van waaruit zij dit stripboek samenstelden nergens verantwoorden. Allicht, de kritische lezer herkent de scherp reformatorische ondertoon, maar het boek is in eerste instantie bedoeld voor kinderen. Zij komen weliswaar in contact met hun vaderlands verleden, edoch zeer persoonlijk uitgelegd. En het is de vraag of zij in staat zijn die visie te herkennen. *Wat is er gebeurd? De geschiedenis van Nederland in beeld* van **P. Boer** en **Jaap Kramer** heeft ongetwijfeld zijn goede bedoelingen. Desondanks wil ik ouders die niet weten uit welke hoek de wind waait, toch aanraden deze 'gevaarlijke gast' voor hun kinderen buiten de deur te houden. En zo kan ik mij voor één keer, zij het ongewild, bij Prof.Dr.J. Waterink aansluiten !

Aan het eind van deze bespreking blijf ik toch met een wrange nasmaak zitten. En misschien daardoor begin ik te twijfelen aan het nut van een geschiedenis in stripvorm. Natuurlijk, het geheugen wordt weer eens opgefrist en voor kinderen die weinig belangstelling hebben voor de verleden tijd werkt de combinatie tekstplaatje mogelijk enthousiasmerend. Ik zet niettemin mijn vraagtekens bij de meerwaarde van een overzichtsstrip. De geschiedenis wordt hier in een keurslijf geperst en beperkt tot enkele grote thema's. Het vertellende element als wezenlijk kenmerk van een stripverhaal wordt in zo'n opsomming het ondergeschoven kind. Dit kan alleen vermeden worden als er heel veel pagina's beschikbaar zijn om het verleden in beeld te brengen of als één historische gebeurtenis, ontwikkeling, feit of persoon tot onderwerp gekozen wordt.

Wat mij betreft kan een chronologie van de geschiedenis beter overgelaten worden aan uitgeverijen die gebruik makend van foto's en kaartjes mooi geïllustreerde boeken op de markt brengen. Dit wil overigens niet zeggen dat strips niets met de historie te maken kunnen hebben. Ik ben namelijk van mening dat de *historische strip* met als voorwaarde een grondige documentatie van de tijd waarin het verhaal zich afspeelt een uitstekende vorm is om met het verleden in contact te komen. In een historische strip speelt het verhalende element weer haar belangrijke rol zodat de geschiedenis wel boeiend kan worden weergegeven. Want, welbeschouwd, van een *Gilles de Geus* valt toch meer te leren dan van een optelling der geschiedenis!

Notenlijst

1. J. Waterink, 'Een ernstige kwaal ... en een remedie?', in: *Trouw* 30-07-55, 10. In mijn doctoraalscriptie *'Verleide Onschuld'. Het debat over strips en het probleem van de jeugd in de jaren veertig en vijftig* (Utrecht 1990) komen de bezwaren, die in Nederland in deze tijd tegen strips bestonden, aan bod.
2. Zie pagina 45.
3. Zie pagina 52.
4. Zie pagina 83.
5. Zie pagina 12.
6. Zie pagina 86.
7. Zie pagina 29.
8. Zie pagina's 79-86.
9. Zie pagina's 82 en 84.
10. Dat de strip inderdaad door vrijwel iedereen wordt geaccepteerd blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat streng-christelijke kringen het stripverhaal en de televisie in de jaren vijftig zwaar bekritiseerden. Vandaag de dag is de strip door hen wel aanvaard maar de tv nog immer niet. Zie ook mijn in noot 1 genoemde scriptie.
11. Zie pagina 78.

Wat is er gebeurd?
De geschiedenis van Nederland in beeld
Kramer & Boer
J.J. Groen en Zoon 1990
ISBN 90-5030-164-9
Prijs f26,50 / Bfr.530
(88 pagina's, kleur, h.k.)

Rik Sanders (1966) is sinds september 1990 afgestudeerd als historicus aan de Rijksuniversiteit Utrecht.

De r

va

door

KOOS SCHULTE

In het midden van de roaring twenties startte de Amerikaanse illustrator Martin Branner **in** *The Chicago Tribune* **een dagstrip genaamd** *Winnie Winkle*.
Aanvankelijk zou alles in deze avonturen draaien om Winnie, een zelfverzekerde blondine, een mollige mama, een ietwat verstrooide, luie magere vader en een kleine 'pestkop' *Perry*. **Dit jongere broertje Perry had de outfit van** *De kleine Lord*. **Hij droeg een prachtig fluwelen pakje met grote strik, keurig gepoetste schoenen en had een grote hoed op zijn blonde 'meisjeshaar'.**

Na enkele jaren zouden de streken van Perry de tekenaar zo gaan bezighouden, dat niet meer Winnie, maar Perry de hoofdpersoon werd. Met enkele vaste kameraden, de zogenaamde *Rebellenclub* zou hij vriend en vijand gaan 'verrassen' als een soort Amerikaanse *Pietje Bell*.
Tegelijkertijd werden in het begin van de dertiger jaren de Perry Winkle-strips vertaald. De redacteur van *Het weekblad voor U*, een geïllustreerd familieblad, doopte Perry en zijn vriendenclub om in *De avonturen van Ukkie Wappie en zijn vriendjes*, terwijl één van de redacteuren van het bij *De Spaarnestad* in Haarlem verschijnende blad *De Humorist van de Week*, **Lou Vierhout**, de strip vertaalde in *Sjors van de Rebellenclub*. Beweerd wordt, dat Vierhout bevriend was met de Haarlemmer **Georges G.**, die Sjors genoemd werd en aldus qua naam model heeft gestaan voor Nederlands bekendste stripheld. Nadat Ukkie Wappie uit *Het Weekblad voor U* verdween, bleef er 'slechts' Sjors bestaan. Doordat de avonturen van Sjors erg aansloegen, kreeg hij in 1936 zijn eigen blad: *Sjors*.
Na enige tijd kwam uitgeverij De Spaarnestad voor grote problemen te staan. **Martin Branner** was uitgefantaseerd op Perry (alias Sjors) en besloot net als in het begin zus Winnie weer de hoofdrol te laten spelen. Op dat moment was de strip niet meer echt afgestemd op het jeugdige publiek wat in de dertiger jaren het blad Sjors las.
Van *King Features Syndicate*, destijds eigenaar van de strip, kreeg De Spaarnestad toestemming de serie voor Nederland zèlf op te zetten. Als tekenaar werd de Haarlemmer **Frans Piët** aangezocht, een illustrator, die in Londen en Parijs zijn opleiding had genoten en eveneens bijzonder veel had geleerd bij de Nederlandse schilder/illustrator **Herman Moerkerk**. Dat Piët 31 jaar lang *de* Sjors zou tekenen, naast zijn overige illustratieve werk voor de Spaarnestad-bladen, zal hij destijds niet hebben kunnen vermoeden.
Zo zou Frans Piët in 1936 voor de eerste maal Sjors tekenen. Het allereerste éénpagina-verhaal staat te boek als één van de hoogtepunten uit de Nederlandse striphistorie: Een plaaggeest rijdt met zijn limousine een sneeuwpop van Sjors en zijn Rebellenclub omver. De jongens maken vervolgens een nieuwe sneeuwpop, maar ditmaal rondom een brievenbus. Als de cabriolet weer komt aangereden, laten de gevolgen zich raden ...
Deze beroemde éénpagina-gag zou in 1939 eveneens als eerste afgebeeld worden in het boek *Sjors, negen en tachtig nieuwe vrolijke vertellingen*, dat 51 jaar later in een facsimile-uitgave heruitgebracht zou worden door uitgeverij *Boumaar*. Ondertussen is deze uitgave uitverkocht of bij sommige stripspeciaalzaken nog maar mondjesmaat verkrijgbaar.
Slaagde **Ron Streppel** er vorig jaar in een perfecte heruitgave te verzorgen van het Sjors-boek uit 1939, ook nu is deze Zutphense uitgever er weer in geslaagd met zijn facsimile-uitgave uit 1940 respect af

e p r i s e
n een
rebel

te dwingen. Het album is gedrukt op dezelfde papiersoort, die in de crisisjaren voor dit album werd gebruikt. De rode steunkleuren geven het album het elan, wat miste in de pocketeditie van uitgeverij *Skarabee* uit 1972. In de facsimile-uitgave zijn tevens de fraaie titelstroken te bewonderen, die ook in 1940 de bladzijden sierden. Het boek is met enorm veel zorg uitgegeven. Ik ken weinig facsimile-uitgaven, die zo exact, zo 'kleur-echt' zijn uitgebracht als dit album. Omdat de oorspronkelijke tekeningen ontbraken, moesten er grafische hoogstandjes verricht worden om tot dit resultaat te komen. Ongeveer 500 man-uren heeft het gekost, voordat het boek de persen kon verlaten. Om dezelfde kleurkwaliteit te krijgen als in de dertiger jaren, moest al het raster- en steunkleur-werk namelijk opnieuw op losse films overgetrokken worden, een karwei dat per pagina gemiddeld zo'n zes uur kostte!

In dit tweede Sjors-boek, net als het eerste geschreven door **Mevrouw Piët**, heeft Sjors zijn draai gevonden. Te midden van een oer-Hollands landschap met ijs, molens, boerenkielen, knotwilgen en sloten komen we hem tegen in zijn matrozenpak. Buitenshuis draagt hij steevast een baret. Het vrouwelijke element is te vinden in *Sally*, ook toen reeds de dochter van de kolonel, die er altijd bijzonder modieus bijloopt. Ze zou de voorloopster genoemd kunnen worden van Piëts andere stripheldin *Jossie Jovel*.

Het boertige echtpaar, tante *Rika* en oom *Teunis*, is ook in dit deel weer van de partij. Oom Teunis heeft heel wat te stellen met zijn bazige wederhelft, die steeds het laatste woord wil hebben. In de gag *Sjors krijgt onderricht*, doet 'ene Simmy' voor, hoe Sjors met pijl en boog moet omgaan. Zou Piët toen reeds rondgelopen hebben met het idee Sjors ooit een negervriendje te schenken (*Sjimmie*), of heeft hij meer aan het bosnegertje *Simmy* gedacht, dat hij in 1932/1933 een hoofdrol had laten vervullen in de tekststrip *De avonturen van Wo-Wang en Simmy*? Zelf ben ik geneigd te geloven, dat deze Simmy dezelfde is als de *Jimmie*, die we tegenkomen in het begin van Sjors' vermaarde circusavontuur. Overigens zou de echte naam *Sjimmie* pas voorkomen in het indianen-avontuur, waarschijnlijk vanwege de alliteratie.

In de gag *Sjors vertelt een sprookje* (en hoe!), komen we de kleine Piet tegen, die zo uit *De luierjaren van Sjors*, een gagstripje dat Frans Piët van 1950 tot 1954 maakte voor *De Rebellenclub*, afkomstig had kunnen zijn.

Het circus oefent in dit album reeds een geweldige aantrekkingskracht op Sjors en zijn Rebellenclub uit, hoewel meisjes bepaald niet favoriet zijn bij de vrienden uit Natteveen.

Naar mijn mening is de uitgever er andermaal in geslaagd een schitterende facsimile-uitgave te verzorgen, met dit verschil, dat deze editie in tegenstelling tot die uit 1940 gekartonneerd is. Het boek is niet gedrukt op kunstdrukpapier en kent geen goud op snee, maar is gezien de relatief kleine oplage uiterst betaalbaar. Het is de uitvoering, die past bij de kwajongens uit 1940, het jaar waarin men er nog geen weet van had wat voor verschrikkingen de wereld zouden teisteren.

Sjors, negen en tachtig vrolijke vertellingen
Piët
Boumaar 1991
ISBN 90-73836-01-8
Prijs f37,50 / Bfr.750 (± 1100 exemplaren)
f55,00 / Bfr.1100 (± 125 exemplaren, luxe editie, linnen rug)
(96 pagina's, steunkleuren, h.k.)

Bloed!

EERSTE BOEK

Clive Barker **is op dit moment een hoogst populaire schrijver van horror-romans en -verhalen (zelf spreekt hij liever van fantastique). Van deze Engelse schrijver verschijnen de Nederlandse vertalingen met veel succes bij uitgeverij Luitingh-Sijthoff. De bekendste titels zijn** *De boeken van bloed* **(verhalen) en** *Weefwereld* **(een fantasy-roman). De populariteit van Barker wordt niet alleen vergroot door zijn regelmatig verschijnende boeken, maar ook door de door hemzelf gemaakte films (***Hellraiser I en II***), artbooks en comicuitgaven gebaseerd op zijn werk.**

Drie reeksen zijn inmiddels verschenen met comics: *Hellraiser* en *Nightbreed* bij Marvel en *Tapping the vein* bij Eclipse; een vierde reeks wordt voorbereid en het zou best eens kunnen zijn, dat er zelfs al aan meer strips gewerkt wordt, want Barker is in.

Toch is het niet alleen de perfecte manier waarop Barker zichzelf weet te promoten, die zijn succes veroorzaakt. Barker schrijft goede verhalen waarbij hij telkens een verrassende invalshoek kiest. Vaak zijn het taboe-onderwerpen waarover hij schrijft, alhoewel hij de klassieke horrorgriezels zoals demonen en levende doden niet terzijde laat liggen. Maar ... de wereld zit vol demonen, in Barkers optiek zijn demonen de angsten die in ieder mens leven. Om zijn verhalen te schrijven diept Barker zijn eigen demonen op uit zijn psyche en gaat er een gevecht, soms zelfs een vrijage mee aan.

Van alle comics die tot nu toe op basis van Barkers werk verschenen, is de vierdelige serie *Tapping the vein* het beste. De verhalen in *Tapping the vein* zijn ontleend aan *De boeken van bloed* en tot strips bewerkt door de beste artiesten van het moment zoals **Klaus Janson**, **John Bolton**, **P. Craig Russell** en **Scott Hampton**.

P. Craig Russell tekende het eerste verhaal in *Bloed! Eerste boek*, de Nederlandse vertaling van *Tapping the vein* deel 1. Russell is bij de liefhebbers vooral bekend van zijn stripbewerkingen van opera's. Hij bewerkte ook enkele *Elric*-verhalen van **Michael Moorcock** en is mede-auteur van *Gotham by gaslight*, een Batman-verhaal dat zich afspeelt in de vorige eeuw. Over Russell valt nog veel meer te vertellen, maar misschien doe ik dat later nog eens.

Menselijke resten is het eerste horrorverhaal dat ik van P. Craig Russell heb gelezen. Net zo prachtig als in zijn andere werk vertelt hij in *Menselijke resten* het verhaal van Ken Reynolds, een narcistische hoerejongen die, wanneer hij op een nacht meegaat met een man die klassieke beelden restaureert, geconfronteerd wordt met een beeld in de badkuip van deze man. Vanaf dat moment raakt het beeld hem vrijwel letterlijk niet meer los

door

HANS POLS

en wordt Kens dubbelganger. Een gruwelijke dubbelganger die 's nachts op zoek gaat naar bloed.

In *Menselijke resten* was het een beeldschone vampier die slachtoffers eist, in het tweede verhaal maken we kennis met een kannibalistisch varken. Dit tweede verhaal in Bloed! is van de hand van **Scott Hampton** en heet *Pig blood blues*. Hampton is, net als zijn broer Bo, een getalenteerd tekenaar met een bescheiden oeuvre. Zijn grotendeels geschilderde strips verschijnen merendeels bij independent uitgevers. Zijn bekendste strip tot nu toe is *Silverheels*, dat hij maakte met scenarist **Bruce Jones**. Verder heeft hij voornamelijk korte verhalen gepubliceerd, waaronder bewerkingen van sprookjes van Grimm.

In *Pig blood blues* arriveert Neil Redman als leraar bij een observatiehuis voor criminele jongens. Hij treft er een gespannen en agressieve situatie aan. Er is iets voorgevallen in het observatiehuis waar de bewoners meer van weten, maar waar zij Redman buiten willen laten. Voor één van de jongens in het huis, de knappe blonde Lacey, vat Redman genegenheid op en via hem probeert hij te achterhalen wat er is voorgevallen. Op een noodlottige nacht komt hij erachter.

Om twee redenen is *Bloed!* een bijzonder aan te bevelen boek. De verhalen van Barker zijn huiveringwekkend spannend en origineel. Bovendien zijn ze in beeld gebracht door uitstekende stripmakers die nu eens niet voor de grote twee uitgevers werken (nou ja, soms). In die zin biedt Bloed! tevens een kennismaking voor het Nederlandse publiek met een ander soort Amerikaanse strip dan (hoe goed ze soms ook gemaakt zijn) superheldencomics.

Bloed! Eerste boek
Russell, Hampton & Barker
Pop Comics 1990
ISBN 90-72995-14-7
Prijs *f* 19,90 / Bfr.398
(64 pagina's, kleur, s.k.)

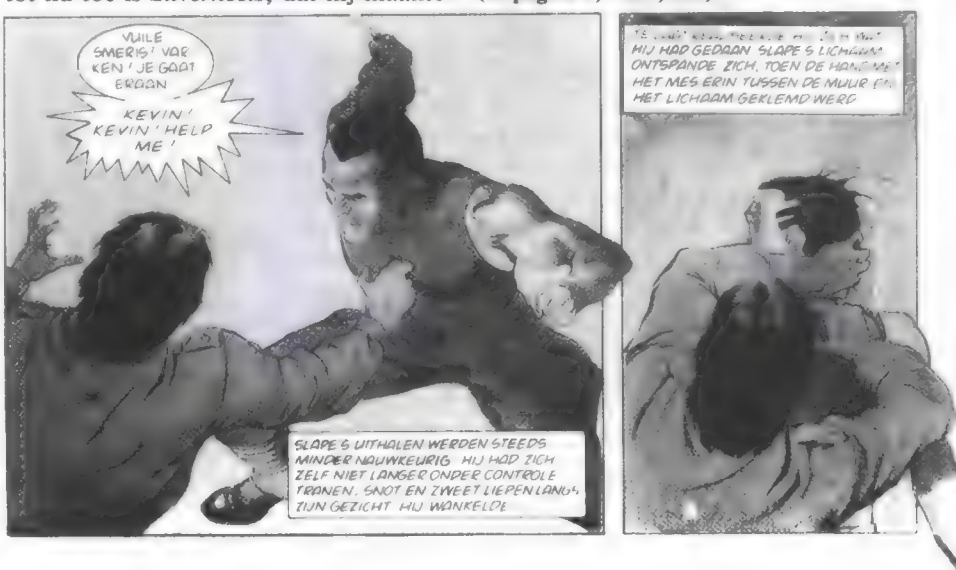
VUILE SMERIS! VOOR KEN 'JE GAAT ERDOOR
KEVIN! KEVIN! HELP ME!
SLAPE'S UITHALEN WERDEN STEEDS MINDER NAUWKEURIG. HIJ HAD ZICH ZELF NIET LANGER ONDER CONTROLE. TRANEN, SNOT EN ZWEET LIEPEN LANGS ZIJN GEZICHT. HIJ WANKELDE.
HIJ HAD GEDAAN. SLAPE'S LICHAAM ONTSPANDE ZICH. TOEN DE HANG MET HET MES ERIN TUSSEN DE MUUR EN HET LICHAAM GEKLEMD WERD.

Largo Winch 1: De erfgenaam

Francq & Van Hamme
Dupuis 1990
ISBN 90-314-1391-7
Prijs f7,95 / Bfr.145
(48 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Jean van Hamme is één van de weinige scenaristen met een eigen aanhang in de stripwereld. Strip is tenslotte toch een medium waarbij –hoewel een goed scenario onontbeerlijk is– vooral het tekenwerk centraal staat. Niet dat Van Hamme met slechte tekenaars werkt, integendeel, maar het is voor mij toch de vraag of **Rosinski** net zo populair zou zijn geworden als tekenaar zonder de tussenkomst van Jean van Hamme. Zelf ben ik het werk van Jean van Hamme pas gaan waarderen met het verschijnen van *S.O.S. Geluk* en *XIII*. Met deze laatste reeks werd voor het eerst een volwaardige thriller in de traditie van **Ludlum**, **Follet** en anderen in stripvorm gemaakt.
Largo Winch, gebaseerd op romans die Van Hamme al zo'n 20 jaar geleden schreef, is ook een thrillerserie. Ditmaal speelt het verhaal zich af in de wereld van het grote geld. Largo is een jonge Joegoslaaf, die zonder het te weten één van de rijkste mannen ter wereld is.
De miljonair Dario Winch komt kinderloos en onder vreemde omstandigheden aan zijn levenseinde. Eén van de medewerkers van zijn multinational die hem het meest na heeft gestaan, maakt echter tijdens een directievergadering bekend dat Winch een pleegzoon heeft. Deze pleegzoon intussen bevindt zich na een smerige streek van een 'Amerikaanse toerist' in een Turkse gevangenis. Hij is niet van plan om daar lang te blijven en terwijl de W-corporation pogingen in het werk stelt om Largo vrij te krijgen, zit hij zelf ook niet stil.
Het ziet er naar uit, dat niet iedereen even blij is met Largo's erfenis en dat zijn verblijf in de gevangenis niet toevallig is. Maar ik vrees, dat we nog even zullen moeten wachten voordat we precies weten hoe de vork in de steel zit.
Van Hamme is vooral een goed scenarist als hij thrillers schrijft en Largo Winch opent veelbelovend. De tekeningen van **Philippe Francq** zien er goed uit en hij lijkt zich in korte tijd te gaan ontwikkelen tot een goede realistische tekenaar die (weliswaar sterk beïnvloed door vooral **Hermann**) op weg is om een eigen stijl te ontwikkelen.
Het is alleen wel te hopen dat Largo Winch niet, zoals nu met XIII dreigt te gebeuren, een reeks zonder einde wordt.

HP

Tank Girl 1: Get knotted!

Hewlett & Martin
Penguin 1990
ISBN 0-14-013890-0
Prijs £5.99
(128 pagina's, zwart/wit, s.k.)

De Britse literaire uitgever *Penguin* houdt zich sinds een jaartje serieus bezig met het uitgeven van strips. Voorbeelden van hun uitgaven zijn onder andere *Maus*, *Raw* en *Barefoot Gen*. De meest succesvolle daarvan is zonder meer Maus. Gek genoeg valt de verkoop van Raw tegen en verreweg het grootste verkoopsucces sinds Maus is de strip *Tank Girl*. De eerste oplage van deze strip, 11.000 stuks, verkocht moeiteloos, vandaar dat er een tweede druk aankomt van nog eens zo'n 5.000 exemplaren. Tank Girl is een strip die buiten Engeland nagenoeg onbekend is. *Get knotted!* is het eerste album van Tank Girl en bevat verhalen die eerder in het blad *Deadline* verschenen. Hoofdrolspeelster is een kale sexy tankbestuurder oftewel Tank Girl. Ze zwerft met haar tank door de binnenlanden van Australië, wachtend op orders van het militaire gezag. Die voert ze zonder blikken of blozen uit, ook al zijn die opdrachten soms zeer dubieus. Wanneer het er op aan komt om de Australische president op tijd te voorzien van speciaal gepreparereerde zakken om hem van zijn darmproblemen te ontlasten, faalt zij en krijgt vervolgens een premiejager en een moordcommando –onder leiding van haar eigen chef– achter haar reet aan. Eenmaal verlost van het leger raakt Tank Girl pas goed op drift. Haar karakter heeft veel weg van Hopey uit de Amerikaanse strip *Love & Rockets*. Ze is een vrijgevochten tante die haar mannetje staat. Daarna houdt de overeenkomst met Love & Rockets op. De verhalen zijn van meet af aan doorspekt met absurde humor en 'weirde' elementen. Zo slaapt Tank Girl met een halfmenselijke kangoeroe en heeft zij een homofiele koalabeer als huisdier. Wat betreft de tekeningen kan gezegd worden dat tekenaar **Jamie Hewlett** een echte 'friemeltekenaar' is. Hij tekent alles van boven tot onder met het grootste plezier vol. In de kantlijn zet hij zo nodig ook nog allerlei persoonlijke commentaren op zaken die totaal niets met de strip zelf te maken hebben. Onlangs dat het op het eerste gezicht een brei lijkt, zit er ontzettend veel lol en fantasie in zijn tekeningen. In één van de verhalen doet Tank Girl verwoede pogingen om te verhinderen dat de lezer haar borsten te zien krijgt. Ze verdenkt de tekenaar ervan, dat hij de viespeuk is die in al haar b.h.'s gaten heeft geknipt, zodat ze gedwongen is topless rond te lopen. Of de tekenaar uiteindelijk zijn zin krijgt of het stripfiguur, dat moet je zelf lezen!

MN

Biggles 1: De gele zwaan

Bergèse & Johns
Lefrancq 1990
ISBN 90-71987-25-6
Prijs f7,95 / Bfr.145
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Twintig jaar geleden strandde vroegtijdig de realistisch getekende Biggles-reeks van de *Studio's Vandersteen*, waarvan tussen 1965 en 1969 toch nog 20 albums het licht zagen. Tien jaar later strandde de abominabel slecht getekende Biggles-reeks van **Björn Kalström** (Semic) al na 4 albums. Toch blijkt dit voor uitgeverij Lefrancq geen beletsel om nog eens met een nieuwe Biggles-reeks te starten. Tekenaar is nu **Francis Bergèse**, die in de laatste avonturen van *Buck Danny* (1983-1988) al uitvoerig zijn luchtdoop onderging. De nieuwste reeks steekt wel met kop en schouders boven zijn voorgangers uit, niet alleen omdat Bergèse een veel getalenteerder tekenaar is, maar ook omdat de inkleuring en de boekverzorging prachtig zijn. Wat het verhaal betreft (een ontvoerde professor en gestolen diamanten), ach, je hoeft er de televisie niet voor uit te zetten, maar kennelijk hebben de boeken van **W.E. Johns**, waar de vliegeniersavonturen van Biggles op gebaseerd zijn, iets van de verwezenlijking van een

jongensdroom. Dezelfde droom als waarin Buck Danny voorzag. Je moet er van houden.

HB

De nachtmerrie van een marionet 1: Vittorio

Jokal
Arboris 1990
ISBN 90-343-2225-4
Prijs *f*7,95 / Bfr.160
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Het eerste deel van de reeks *De nachtmerrie van een marionet – Vittorio* – is een thriller, die zich afspeelt tegen het decor van decadente carnavalsfuiven te Venetië. Een weinig occultisme wordt niet geschuwd.
Hoofdrolspeler *Vittorio* verschaft zich als gigolo van diens vrouw toegang tot de woning van een beeldhouwer om daar in opdracht van een Egyptische nachtclubeigenaar het mythische beeldje Bastet te ontvreemden. Er blijken evenwel andere kapers op de kust en het is de vraag of hij in de roodharige vrouw de juiste medestander heeft gevonden.
De strip staat bol van clichés als zinnebeeldige dromen, erotische poses van vrouwen die zich bovendien verwaarloosd voelen, omdat hun man altijd op zakenreis is en simpele horroreffectjes zoals dat aan het eind. Zij maken, dat het boek de schijn heeft van ordinaire pulp, maar het redelijke verhaal, dat net zo redelijk verteld wordt, tilt het boven dit niveau uit. In de fullcolour-tekeningen vallen de onvolkomenheden van stripmaker **Jokals** capaciteiten nogal op, niettemin komt hij in deze, slechts door weinigen beoefende tekenwijze, behoorlijk uit de verf.

Tot slot: Vittorio is barslecht gelijmd; mijn exemplaar ligt nu reeds uit elkaar.

NU

Billy the Cat 1: In de huid van een kat

Colman & Desberg
Dupuis 1990
ISBN 90-314-1378-9
Prijs *f*7,95 / Bfr.145
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Eén van de opmerkelijkste, nieuwe strips in *Robbedoes* is *Billy the cat*, getekend door **Colman** en op scenario van **Desberg**. Onlangs verscheen bij Dupuis het eerste album van deze strip, dat de titel *In de huid van een kat* meekreeg.
Het verhaal begint als de plaatselijke, lagere school leegloopt en de kinderen huiswaarts gaan. We maken kennis met Billy en zijn twee vriendjes. Hij heeft zonet een plaatselijke middenstander het bloed onder de nagels vandaan gehaald, als hij vluchtend de straat oprent en daarbij niet op het verkeer let. Dit wordt hem noodlottig, waarop Billy terechtkomt in een *Alice in Wonderland*-achtige omgeving. Daar krijgt hij te horen, dat hij naar de aarde terug kan keren in de huid van een kat.
Billy maakt kennis met het harde leven en met meneer *Hubert*, een zwerfkat, die hem de geneugten van het zwerversbestaan bijbrengt. Helaas komt meneer Hubert in handen, of beter nog: klauwen terecht van *Falsiver*, een kat die zijn soortgenoten oppakt en ze ten prooi laat vallen aan de wetenschap. Uiteindelijk weet Billy meneer Hubert nog te redden en hij laat en passant het hele laboratorium waar deze zijn einde dreigde te vinden exploderen. Alles komt weer op zijn pootjes terecht.
Colman heeft door de jaren heen zijn tekenstijl drastisch aangepast aan de wensen van het Robbedoespubliek. Hanteerde hij eerst een experimentele

mengeling van de atoomstijl (**Wozniak**) en vlaktekenen (**Scheuer**, **Breccia**), nu is zijn stijl het best te vergelijken met **Laudec** en **Lambil**. Van zijn eerdere werk verscheen in de Buldogreeks het album *White, le choc*. Het tekenwerk van Colman draagt ertoe bij, dat het verhaal een typisch winteravondkarakter krijgt. Het verhaal is soms aandoenlijk, bijvoorbeeld als een grote hond achter het kleine, weerloze katje aanzit en dan weer ontroerend, als Billy te vondeling wordt gelegd bij een dierenwinkel en dat past uitstekend in het straatje van Colman. Het had zó een plot kunnen zijn van een familiefilm, zoals we die in de kersttijd altijd voorgeschoteld krijgen. Denk maar aan *Honderdenéén Dalmatiërs*, waarmee dit verhaal in zekere zin verwantschap vertoont.

SN

Vleugeltip

Geelen & Wiers
Amber 1990
ISBN 90-5093-112-X
Prijs *f*22,50 / Bfr.450
(92 pagina's, zwart/wit, s.k.)

In *Vleugeltip* worden vluchtige, erotische contacten beschreven, waarvan de naamgeefster van dit boek de spil is. Egoïsme viert hoogtij in de diverse relaties, want als pijnstiller voor geleden liefdesverdriet wordt steevast een ander aangezocht. Er komt nauwelijks meer bij kijken dan lust en tenslotte doet iedereen het met iedereen om de onbereikbare ware te vergeten. Plots echter worden hoofdrolspeelster en lezer eraan herinnerd, dat sex tot meer kan leiden dan de bevrediging van lichamelijke geneugten alleen: *Vleugeltip* is in verwachting. Het moment is daar om zich niet langer te wentelen in zelfmedelijden. Bovendien stelt men vanwege dit feit geen belangstelling meer in haar.
Verder kent Vleugeltip weinig diepgang, waarmee de zinloosheid van de 'liefdes' wordt versterkt. Dat doen ook de korte zinnetjes met hun terloopse karakter. Aan de vlotte wijze waarop ze geschreven zijn, kun je merken, dat hier een bedreven dichteres – **Milly Wiers** – aan het werk is geweest. De illustraties van **Harrie Geelen** getuigen niet van bijster veel fantasie en zijn sfeerloos, hetgeen hij met artistiekerig gefreak

tracht te verdoezelen. In elk geval heeft de tekst ze helemaal niet nodig en dan zit er allicht iets scheef.

NU

Fantomas 1: De zaak Beltham

(Collectie Detective Comics 8)
Souvestre/Allain/Delisse & Laverdure
Lefrancq 1990
ISBN 90-71987-22-1
Prijs *f*7,95 / Bfr.145
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Pulp heeft iets.
Fantomas was de titel van een Franstalige misdaadroman van **P. Souvestre** en **M. Allain** die aan het begin van deze eeuw verscheen. Het originele omslag toont een gemaskerde, maar keurige heer die duidelijk de stad Parijs beheerst. Gekleed in smoking, compleet met hoge hoed. Zijn linkervoet rust op een groot gebouw. In zijn rechter-

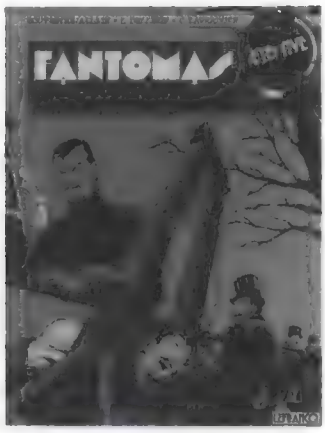

hand bevindt zich een scherp mes met resten bloed van het laatste slachtoffer. Uitgeverij Lefrancq brengt deze 'juweeltjes' uit lang vervlogen tijden terug op de markt, gestoken in een stripjasje en getekend door nog onbekende tekenaars, in dit geval **C. Laverdure**. Een vergelijking tussen de twee covers valt in het nadeel van de stripversie uit. Het omslag van de originele uitgave heeft sfeer, iets dreigends; terwijl de cover van het stripalbum rechttoe, rechtaan is.

De zaak Beltham vertelt de avonturen van commissaris Juve, die zich de opsporing van de geheimzinnige Fantomas als levenstaak heeft gesteld. Deze misdadiger is een meester in vermommingen en wist tot nu toe uit de handen van de politie te blijven. Commissaris Juve blijkt echter over meer uithoudingsvermogen en intelligentie te beschikken dan de gangbare politieman en kan uiteindelijk de misdadiger inrekenen. Opvallend aan het verhaal is de niet altijd logische denktrant. De eerste moord die Fantomas pleegt in dit album is geheel zonder reden. Bij een toevallige ontmoeting in de trein met een oudere man, herkent Fantomas de foto die de man laat vallen. Vervolgens laat hij de man verdwijnen, waarna hij een markiezin vermoordt en de man op de foto op een zodanige wijze compromitteert, dat deze door de politie als schuldige wordt gezien. Uiteindelijk doodt Fantomas de jongeman. De logica hierbij ontbreekt volledig; Fantomas doodt de markiezin enkel en alleen om de jongeman voor de moord te laten opdraaien waarna hij hem zelf wil doden. Als Juve eindelijk weet wie Fantomas is, een zekere Gurn, wordt hij door iedereen uitgelachen. Deze verdachtmaking is volgens de anderen zeer absurd; een echte reden waarom dit zo zou zijn, wordt niet gegeven. Een kenmerk van een detective is toch logica in het geheel, of is een kenmerk van pulp de afwezigheid van dezelfde logica?

Amusant is de wijze waarop Fantomas uiteindelijk weet te ontsnappen. Gebruikmakend van een acteur die zich als Fantomas verkleedt, kan de misdadiger aan zijn straf ontkomen, terwijl een onschuldige de dood vindt aan de galg.

Pulp heeft iets.

RT

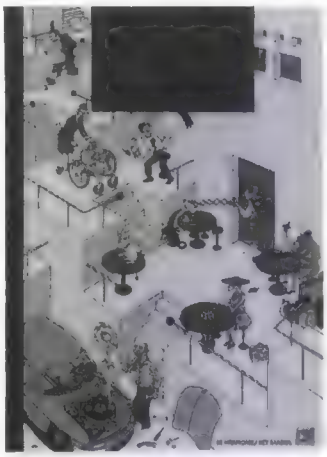

Cultuur & techniek

Swarte
De Harmonie / Het Raadsel 1990
ISBN 90-6169-321-7
Prijs f29,95 / Bfr.595
(48 pagina's, kleur, h.k.)

De Swarte-liefhebber kan weer een stapeltje knipsels weggooien. In *Cultuur & techniek* is een belangrijk deel opgenomen van werk, dat **Joost Swarte** maakte tussen 1972 en 1985. Een gedeelte van de strips in dit album werd eerder gepubliceerd in het Franse boek *Swarte 30/40*, verschenen bij Futuropolis.

De oudste strips zijn *Het trio interessant* en *Blauwe Berbers, Het wachten is op versterking*. Het is leuk om te zien hoe Swartes tekenstijl in één jaar tijd evalueerde. *Kwaliteit is onze reklame* verscheen een jaar na voornoemde verhalen en is al helemaal in de kenmerkende Swarte-stijl getekend.

De meest recente strips zijn afkomstig uit *Raw* en bij mijn weten niet eerder in het Nederlands vertaald: *De familie Mijsjes* en *Samen gescheurd*, twee heerlijk absurde stripjes. Het vermelden waard is verder nog de opname in dit boek van Swartes hommage aan **Hergé** en *Anton Makassars* les over kleurgebruik. Behalve Makassar ontbreken ook Swartes andere stripfiguurtjes *Jopo de Pojo* (onder meer in de befaamde Oorkerststrip) en *Pierre van Genderen* niet. Het is opvallend dat Swarte vaak geen al te boeiende scenario's weet te gebruiken, zijn werk is eigenlijk vooral zo de moeite waard vanwege het tekenwerk en (laat ik het niet vergeten) de perfecte inkleuring.

Een chronologische volgorde is in deze bundel niet aangebracht en helaas ontbreken ook bronvermeldingen in de index. En dat is wel jammer eigenlijk. Maar daar staat tegenover, dat *Cultuur & techniek* weer een prachtig verzorgde uitgave is en een nieuwe aanvulling is op het al in boekvorm verschenen werk. Het wachten is nu op een volgende prachtige uitgave.

HP

Comanche II: De roofdieren

Rouge & Greg
Dargaud 1990
ISBN 90-6793-306-6
Prijs f8,95 / Bfr.160
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Het elfde album van *Comanche* vertelt het verhaal van de terugkeer van drie 'oude bekenden' van *Red Dust*. Het trio is berucht in de omgeving door hun wreedheden, die ze zonder mededogen uitvoeren. Murphy, de minst gevaarlijke van het stel, neemt liever het zekere voor het onzekere door zijn revolver op zijn slachtoffer leeg te schieten, terwijl Dopey het liefst ziet hoe zijn 'patiënten' langzaam wegkwijnen, tot de dood erop volgt. De laatste, Jesus Santiago, is zeer bedreven in het werpen met zijn messen, en indien het doel getroffen is, verzamelt hij de scalpen als souvenir. Dust kent het drietal uit zijn turbulente verleden waarin hij ook deel uitmaakte van dit groepje genadeloze killers. Doordat hij de groep tijdens een barbaarse escalatie heeft verlaten, zijn de overgebleven drie er altijd op uit geweest wraak op hem te nemen. De taak aan Red Dust om dit te voorkomen.

Het elfde deel is het eerste getekend door **Rouge**, die de serie continueert nadat **Hermann** er een punt achter had gezet. Samen met **Greg** (Michel Regnier), die alle Comanche-verhalen tot op heden schreef, heeft hij met dit album een redelijk debuut binnen deze reeks gemaakt. Een vergelijking met Hermann is natuurlijk niet helemaal eerlijk. Toch is het Rouge naar mijn oordeel gelukt om de sfeer te pakken te krijgen, die Hermann geschapen heeft. Wel zijn de tekeningen hier en daar wat te losjes getekend (en gearceerd), maar de figuur Comanche bijvoorbeeld, is een getrouwe kopie van de Comanche van Hermann. Het verhaal is goed, hoewel de afrekening van bandieten, die na zoveel jaar terugkeren om een slepend conflict te beëindigen, wel een beetje te veel gebruikt is binnen het genre van de western. Tenslotte wil ik nog even wijzen op de gebeurtenis op pagina 35, voor diegenen die het album reeds bezitten; het lijkt mij onmogelijk het geweer zo te pakken te krijgen. Maar een kniesoor die daar op let.

SN

Tako

Michetz & Yann
Glénat 1990
ISBN 90-6969-067-5
Prijs *f* 24,95 / Bfr.495
(60 pagina's, kleur, h.k.)

Michetz is een geweldige tekenaar; **Yann** is niet altijd zo'n geweldige schrijver. De twee hebben hun krachten gebundeld in een album, dat zich begeeft op het terrein dat Michetz onderhand moet kennen als zijn broekzak: het Japan van de Samoeraï. In de glasharde hyperrealistische strip *Kogaratsu* liet hij zijn licht al over deze tijd der schier angstloze helden schijnen. Nu doet hij het op een wat zinnebeeldiger manier in *Tako*.
Drie ijdele zusjes uit een adellijk nest leven afgesloten van de buitenwereld. Verveling, maar vooral ook afgunst drijven hen tot misdaad en waanzin. Bang om hun erfenis mis te lopen, vermoorden zij de draagster van vaders – buitenechtelijke – vierde kind. Maar aan de eensgezindheid komt een eind als tussen de drie een handjevol mannen te verdelen valt.
De sfeer is om te snijden zo verziekt. Yann is er uitstekend in geslaagd zijn verhaal hiervan te doordringen en de situatie verergert goed en resulteert in een vernietigende climax. Verder weet hij met Tako weinig meer te bewerkstelligen dan een klimaat voor Michetz om enkele plaatjes vol drama en poëzie te schieten. Het is een verhaal dat we van de middenmoters van de literatuur vaak zien: wel aardig, wel aardig geschreven ook, maar met een inhoud die toch wat aan de zuinige kant is.

NU

Kane 1: Dood met de blote hand

(Collectie Colt 1)
Celal
Farao 1990
ISBN 90-5289-030-7 (harde kaft)
Prijs *f* 18,50 / Bfr.345
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Wie nu nog aan een westernstrip begint moet van goede huize komen en dat doet de Turkse tekenaar **Celal** niet. Op zijn tekenwerk heb ik geen aanmerkingen. Zijn stijl, die sterk geïnspireerd is door **Giraud** en vooral **Swolfs**, is helder en verzorgd, alhoewel ik hem gebrek aan originaliteit zou kunnen verwijten. Enfin, een bepaalde realistische tekenstijl schijnt bij westernstrips te horen.
Documentatie en een fatsoenlijk scenario ontbreken achter. In een niet nader aangeduide tijd of plaats bevrijdt Kane een indiaanse vrouw uit de handen van een onguur type. Vanaf dat moment is de indiaanse niet meer bij hem weg te branden en onderwerpt zich volledig aan hem. Misschien zijn er mensen die van een dergelijke slaafsheid (al dan niet nat) dromen, maar ik wordt hier niet goed van.
De rest van het verhaal is eigenlijk te zot om na te vertellen. Kane wordt nagezeten door de stam van het meisje, wordt te creperen gelegd in de woestijn, verliest een hand en neemt wraak.

STRIPWINKEL
TISTJEN DOP

Patersstraat 120
2300 Turnhout (B)
Tel.: 014-428829

The poor cowboy verlaat ons op het laatste plaatje, niet eenzaam maar met de indiaanse nog altijd in zijn bezit achter op zijn paard. 'Een duo, dat nog vele avonturen zal beleven, maar dat lees je in de volgende albums.'
Wat jij doet, moet jij weten; ik lees *Blueberry* en *Cartland* nog wel een keer opnieuw.

HP

Ada in de jungle

Altan
Casterman 1990
ISBN 90-303-8451-4
Prijs *f* 22,90 / Bfr.425
(112 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Misschien heb ik wel fans en zijn er mensen die alleen van mij lezen en geen woord willen missen, droomde ik vannacht. Maar goed, stel nu dat die mensen er zijn, dan weten ze ook dat ik van Ada hou en al jaren pleit voor het uitgeven van haar avonturen in boekvorm.
Wel, dat is nu eindelijk gebeurd. Ik geef geen samenvatting van *Ada in de jungle*. Je moet het zelf maar kopen, stelen of lenen, maar in ieder geval lezen. *Ada in de jungle* is gewoon een spannend, geestig, intelligent album, op unieke wijze verteld en getekend door de Italiaan **Altan**.

HP

De Java-mens 1: De rebel

(Collectie Boemerang 16)
Gabrion
Oranje 1990
ISBN 90-6661-027-1
ISBN 90-6661-026-3 (harde kaft)
Prijs *f* 7,95 / Bfr.160
f 18,50 / Bfr.345 (harde kaft)
(48 pagina's, kleur, s.k. & h.k.)

Gabrion maakte enkele strips voor *Robbedoes* en in *Sjors en Sjimmie Stripblad* wordt zijn serie *Amazonia* voorgepubliceerd. *De Java-mens* is een nieuwe reeks die hij in een andere stijl tekent en waarmee hij zich richt op volwassen lezers.
De hoofdpersoon in dit album is Herbert, een jonge Brit die door zijn medestudenten en leraren gehoond wordt om zijn geloof in de evolutie-theorie. Zijn underdog-positie wordt nog sterker wanneer hij de liefde leert kennen bij een hoertje en met haar een verhouding begint. Herberts vader, een beroepsmilitair, vindt, op het moment dat hij dit te weten komt, dat de maat vol is en dat Herbert maar eens een echte man moet worden waar geen Engelse vader zich voor hoeft te schamen. Herbert wordt de zee opgestuurd aan boord van een marineschip. Hier breekt voor hem een periode aan die nog helser is

EPPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040-441882

dan zijn studententijd, maar zijn vrijheidsdrang is sterk, sterker dan zijn onderdrukkers aankunnen.
Het eerste deel van *De Java-mens* ziet er prachtig uit. Gabrion toont zich een knappe

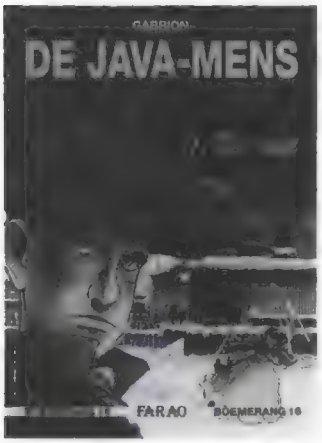

(semi-)realistische tekenaar die een meeslepend verhaal kan vertellen. *De rebel* is echter nog weinig meer dan een inleiding voor eens serie. Het is te hopen, dat Gabrion dit peil weet vol te houden en niet zoals veel van zijn eigentijdse collega's eindeloos vervolgen blijft maken, omdat het eerste deel zo goed werd ontvangen. Want goed is *De Java-mens* zeker en ik hoop oprecht, dat Gabrion ons met deze reeks kan blijven boeien.

HP

Muizentheater

Van Dongen
Casterman 1990
ISBN 90-303-8452-2
Prijs *f* 22,90 / Bfr. 425
(80 pagina's, zwart/wit, s.k.)

De jaren dertig, de crisis en de opkomst van het fascisme in Europa vormen de achtergrond van *Muizentheater*, waarin de lotgevallen van de twee broers *Henk* en *Daantje* centraal staan. Muizentheater verbeeldt het leven van de gewone man, weerloos slachtoffer van de geschiedenis. Zoals de muizen van het theater een prooi voor de zwarte kat worden, zo wordt hij opgeofferd aan de crisis, de oorlog en de armoede.
Henkie is een doerak, een rebel die altijd in is voor rotgeintjes en wilde spelletjes. Hij schopt overal tegenaan, ontduikt de dienstplicht en wordt steeds door de politie gezocht. Daantje is meer teruggetrokken en laat zich leiden en misleiden. Hij laat zich meetronen naar Nazibijeenkomsten en doet mee aan de streken van zijn vrienden. Ondanks deze uiterlijke tegenstelling, worden beiden vroeg slachtoffer van de dood.
Het verhaal of liever de bundeling van impressies staat bol van de vergelijkingen. Overeenkomende beelden van verschillende gebeurtenissen, meestal van lichamelijk geweld, vloeien in elkaar over. De kleine man wordt altijd gepakt, de minderheid – zwart, Chinees, vrouw of bildragend – geknakt.

De debuterende auteur **Peter van Dongen** ziet zich als aanhanger van de klare lijn, in navolging van **Hergé**. Slechts enkele beelden, zoals het vrijende stel gezien door een verrekijker, wijken daarvan af. In genoemde stijl is dit album zeer aanvaardbaar, maar niet verrassend. Het gebruik van beelden in combinatie met vergelijkingen is dat wel. Het ietwat uitgekauwde gegeven van de crisistijd en het opkomende nazisme is zo toch opnieuw vormgegeven. Tenslotte aandacht voor het detail: het hoofddeksel.

PdB

De kunstkubus

Joris
Antwerp Magazine 1990
ISBN 90-5373-001-X
Prijs *f* 5,95 / Bfr. 100
(32 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Walter Joris, je weet wel: die niet-leukerd, die ons allemaal op het Stripgala 1988 zo pijnlijk liet ervaren wat plaatsvervangende schaamte is, heeft een stripboek uitgebracht. Titel van het werkstukje: *De kunstkubus*.
Kunst is überhaupt iets waarop Joris zich graag laat voorstaan getuige zijn bij het recensieexemplaar geleverde doopceel. Hij noemt zichzelf schilder, beeldhouwer, cartoonist, auteur, performer en nu dus ook striptekenaar, maar gezien het peil van zijn werk moeten we de veelzijdigheid van de man zien in het licht van de kunstenaar die in ons allen schuilt. Filosofisch heet meneer trouwens ook te zijn en hij strooit dan ook even kwistig als doelloos met termen als 'zijn' en 'niet zijn'. Desondanks ontbeert hij net dat sprankje relativeringsvermogen, dat nodig is om hem in te laten zien, dat hij bij lange na het genie is, dat hij zou willen zijn.
In *De kunstkubus* brengt Joris te berde, dat humor een zin geeft aan het leven en kunst de motor van het al is en ik geloof niet, dat we dat met een korreltje zout mogen nemen. Voor deze spitsvondigheden, die een mens waarlijk de ogen openen, heeft hij tweeëndertig bladzijden aan ongein nodig, waarvan de onsamenhangendheid of waarschijnlijk liever anarchie een groot deel van de lach van de lezer

voor zich op zou moeten eisen. Maar één en ander sterkt je slechts in de overtuiging, dat hij zich ook al zijn kwalificatie van humorspecialist persoonlijk heeft aangemeten.
Die Joris, daar trapt toch geen mens in. Hoewel de VPRO, die omroep die op zoek naar het zoveelste primeurtje wel vaker holle vaten het hardst laat klinken, zowaar op televisie aandacht heeft besteed aan deze op drift geraakte kantoorklerk, die het maar raar vond, toen de kinderen uit de buurt niet om zijn kunstjes konden lachen en dus als een Don Quichot op zoek ging naar een nieuw publiek. Hoed u, o windmolens.

NU

---

professor Ich

comic-artgallery

koninginneweg 218
1075 el amsterdam
tel.: 020 - 6755663
fax: 020 - 6755983

SNOEK strips
1E VAN SWINDENSTR. 545
TEL. 020 - 6684764 A'DAM
IMPORT
COMICS
POPPETJES
SPELDJES
BEELDEN
POSTERS
PRENTEN
ZEEFDRUKKEN
RESERVEREN
OOK MOGELIJK

Magnificent

De Nederlandse muziekgroep *The Sons of the Magnificent Seven* – waarvan onder anderen **Fay Lovsky**, **Jan Pijnenburg**, **Joost Belinfante** en **Henny Vrienten** deel uitmaken – heeft voor het illustreren van het promotie-materiaal een beroep gedaan op tekenaar **Joost Swarte**. Misschien kunt u nog een folder bemachtigen door te schrijven naar Stalles Theaterprodukties, Postbus 10545, 1001 EM Amsterdam.

AvO

Grote prijs voor Gotlib

In januari ontving **Marcel Gotlib** de grote prijs van Angoulême voor zijn gehele werk. Gotlib is ook in Nederland bekend als tekenaar van humoristische strips. Zijn bekendste creaties zijn *Lobbes* (Gai-Luron, vanaf 1962), *Waanzin Waanzuit* (Les rubriques à brac, vanaf 1968), *Filmfun* (met Alexis) en *Rhaa Lovely*. *Rhaa Lovely*, *Hamster Joviaal* en *Koos Voos* waren de strips waarmee Gotlib in Nederland doorbrak.

Er werden nog meer prijzen uitgedeeld in Angoulême:

- Beste jeugdstrip: *Billy the cat* (**Colman** en **Desberg**)
- Beste stripalbum: *Le chemin de l'Amerique* (**Baru**)
- Beste vertaalde album: *Manuel Montano* (**Miguel-angel Prado**)
- Beste fanzine: *L'Uspig reciproquement* (ons zegt het niets)
- Alph'art coup de coeur dalbe (wat dat ook mag zijn): *L'origine* van **Marc-Antoine Mathieu**
- Rotring publieksprijs: *De laatste zang van de Malaterres* (**Bourgeon**)
- Alph'art de la communication: *Rire et chansons* (een radioprogramma met **Vuillemin**) en (speciale vermelding) de advertentie voor het parfum Egoïste (**Tardi**).

Er zijn nog meer prijzen uitgedeeld de afgelopen maanden. Hier volgen de belangrijkste:

Sierre (juni 1990)

- Speciale prijs: *Le chemin de l'Amerique* (**Baru**)
- De grote prijs van Sierre: *Hondse lust* (**Cadelo**)
- De grote prijs van de alpen: *C'est du sport* (**Prado**)

Verder kregen in Sierre een prijs: **Jeanne Rahir** voor haar eerste album bij Glénat. **Ferrandez** voor *Het jaar van het bloed* en tenslotte **Giardino**, die voor zijn hele oeuvre de 'Maitrisse d'honneur' kreeg.

Durbuy (oktober 1990)

- De grote prijs van Durbuy: *Elmer et moi* (**André Benn**)
- De publieksprijs: *De nacht van de kat* (**Frank**)
- De persprijs: *Duivelsmond* (**Boucq**)
- De prijs van Het Volk: *Suske en Wiske*
- Beste album: *De lokroep van de barones* (**Servais**)
- Beste humorstrip: *Billy the cat* (**Colman** en **Desberg**)

Charleroi (november 1990)

- Beste album: *De 27e letter* (**Will** en **Desberg**)
- Beste personage: Brenda in *Le blaireau* (**Boem** en **Rodolphe**)
- Publieksprijs (volwassenen): *Myrtil fauvette* (**Riff Reb's**)
- Publieksprijs (kinderen): *Billy the cat* (**Colman** en **Desberg**)
- Beste stripfanzine: *PLG*

Naar deze laatste prijs dong Stripschrift ook mee. We geven het toe: wij vinden PLG óók een heel mooi blad.

HP

Jet komt minder vaak

Jet, het tijdschrift voor jong talent van Lombard, verschijnt met ingang van nummer 9 om de drie maanden, volgens de uitgever om een beter overzicht te geven van het beschikbare talent. De veranderde verschijningsfrequentie betekent 96 pagina's meer per jaar. Is dat de moeite waard? Ik denk van wel.

Laten we eens naar nummer 9 kijken om te zien wat Jet, afgezien van een grote foto van de Lombard-directeur, te bieden heeft.

De meeste indruk op mij maakte **Pierre Wambreuse** met de strip *Aspirator en zijn wasbeer*. Een beter scenario was leuk geweest, maar Wambreuses tekenwerk ademt veel sfeer. Ook leuk vond ik de gags van **François Baguette** en verder is vooral onder de realistische strips het één en ander te ontdekken.

Vincent Mommeja is een duidelijk bewonderaar van **Tardi**, **Geert Verlinde** tekende pagina's die best in de Atomiumreeks passen en de moeite waard vond ik nog de strips van **Jean-François Guay** en **Enzo** (Olivier Carré)/**Irmino** (Bruno Vigan).
Het moet gezegd dat Jet, al staat er een grote uitgever achter, toch hetzelfde mankement heeft als veel amateurstripbladen (Ik heb het al vaak gezegd) en dat is een gebrek aan goede scenario's.
Wat verder opvalt is, dat 'het eerste Europese tijdschrift voor jong talent' toch hoofdzakelijk werk bevat van Fransen en Belgen.
Jet, voortaan driemaandelijks, kost met ingang van nummer 9 *f*9,95 / Bfr.195 per nummer.

HP

Zaterdag 20 april wordt bij *Stripwinkel Professor Ich* in Amsterdam de *Sjors en Sjimmie Stripblad-dag* gehouden.
Op deze speciale stripdag zullen originele pagina's worden geëxposeerd die op dat moment nog niet in het Stripblad zijn gepubliceerd. Ook wordt het eerste exemplaar van *Reïntegrator* – het eerste album van **Ross** en **Yurg** in de reeks *De Kinderen van de Regeling* – aangeboden aan de astronaut **Wubbo Ockels**.
En dan zijn er natuurlijk de tekenaars en scenaristen; tot 's middags half twee zijn aanwezig: **Gerrit de Jager**, **Kees de Boer**, **Gezellig en Leuk**, **Luc Cromheecke**, **René Uilenbroek**, **Yurg** en **Ross**. De **Wiroja's**, **Carry Brugman**, **Jeroen Steehouwer**, **Peter de Wit**, **Hanco Kolk** en **Hein de Kort** zorgen na half twee voor leven in de brouwerij.
Voor amateur-tekenaars is het leuk te weten, dat al het meegebrachte tekenwerk door de hiervoor genoemde vakmensen kan worden beoordeeld, dus: tekenmappen meenemen!
Vragen staat altijd vrij, maar zeker op 20 april vanaf 10 uur bij Stripwinkel Professor Ich, Koninginneweg 218, Amsterdam, telefoon 020-755663.

AvO

Stripbeurs in Eindhoven

Op zaterdag 6 april vindt in Eindhoven voor de achtste keer de traditionele stripbeurs plaats.
Van 10 tot 17 uur kunnen bezoekers van het Wirogebouw (hoek Tivolilaan/Wirostraat) genieten van een ruilbeurs met meer dan 222 meter tafelruimte, een constante vertoning van videofilms (voor de wat kleineren), een grote veiling en veel signerende striptekenaars.
Entree: *f*3,50 / Bfr.70, maar kinderen onder de 1½ meter betalen *f*1,50 / Bfr.30.
Voor de laatste informatie kunt u bellen met Rob van Akkeren, telefoon 071-156590.

AvO

Stapeltje secundair

La lettre de Bédésup 52.
In deze FF 30 kostende nieuwsbrief die wordt uitgebracht in de periodes waarin de reguliere nummers van *Bédésup* niet verschijnen, deze keer aandacht voor de cartoonist **Konk** en de affaire *Hitler = SS*. Verder nieuwtjes en een uitgebreide beurzen-agenda.
Info: B.P. 14, 13234 Marseille Cédex, France.
Comic Reddition 16.
Dit goed verzorgde, maar zéér onregelmatig verschijnende Duitse blad besteedt deze keer onder andere aandacht aan de tekenaars **François Avril** en **Jean-Claude Götting**, aan de problemen die kunnen optreden bij het vertalen van strips in het Duits, aan de Franse strip-revolutie in de jaren '60 en aan de broertjes **Hernandez**. In een strip-bijlage vertonen **Jean-Claude Götting**, **Essjot Ess**, **Los Bros Hernandez**, **Nicolas Devil**, **Guido Crepax** en **François Avril** hun kunsten.
Info: Luruper Weg 23, 2000 Hamburg 20, BRD.
The Comics Journal 139.
In dit dikke tijdschrift van 140 pagina's wordt het grote **Alan Moore**-interview waarvan de publikatie startte in nummer 138, gecontinueerd met opnieuw pakweg 32 pagina's(!). Verder gigantisch veel nieuws en actualiteiten, voornamelijk op het gebied van comics.
Info: 7563 Lake City Way N.E., Seattle, WA 98115 U.S.A.
Hop! 48.
Bevat interviews met **Le Tendre**, **Tchang** (de vriend van **Hergé**, weet u nog?) en **Rob-Vel**. Strips van onder anderen **Marijac**, **Rob-Vel**, **Niezab**, **Forest**, **Prevot**, **Degournay** en **Le Tendre**. Het blad is een onmisbaar hulpmiddel bij het krijgen van 'complete' informatie over nieuw verschenen en te verschijnen Franse stripalbums.
Info: 56, Boulevard Lintilhac, 15000 Aurillac, France.
Imago 9.
Geeft een overzicht van de komende tentoonstellingen in het *Belgisch Centrum voor het Beeldverhaal*. Verder drie pagina's met een overzicht van de personen die in 1990 aan de stripwereld zijn ontvallen.
Info: Zandstraat 20, B-1000 Brussel.
Sarjainfo 69.
Dit Finse blad schenkt in het onderhavige nummer veel aandacht aan de tekenaar **Tom of Finland**, die in 1990 de jaarlijkse *Puupäähattu*-prijs in ontvangst mocht nemen van The Finnish Comics Society (een soort Stripschap). Toms homo-erotische strips zijn in Finland nog nooit gepubliceerd. Hij vertelt in een interview over zijn leven, zijn werken en over de stichting die naar hem is genoemd.
Verder interviews met **Suzy Varty** uit Engeland en met onze eigen **Willem**, die deelnam aan de trip naar Moermansk die wij u in een vorig nummer aankondigden. Boekrecensies en actualiteiten zorgen voor de broodnodige variatie.
Info: P.L. 927, 00101 Helsinki, Suomi.
Serie Journalen 2.
Uit Denemarken ontvingen wij eindelijk weer eens wat nieuws. Naast de vele albumrecensies, actualiteiten en stripbeurs-verslagen in dit blad onder andere ook aandacht voor de bronnen van **Hergé** en het *Belgisch Centrum voor het Beeldverhaal*.

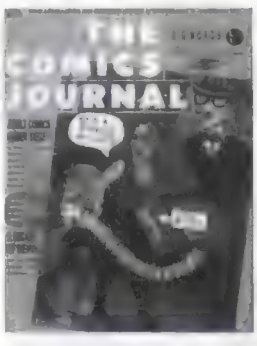

Info: Husumgade 2, DK-2200 Kopenhagen N, Danmark.
Stripknipsels 1990/2.
Na het verscheiden van *Stripsnippers* in 1990 zaten we echt weer te wachten op een initiatief tot het opzetten van een nieuwe knipselkrant op stripgebied.
Professor Ich zorgt met ingang van oktober vorig jaar weer maandelijks voor een bundeling van informatie uit de media.
Nu nog zorgen dat de achterstand wordt ingehaald!
Info: Koninginneweg 218, 1975 EL Amsterdam.

AvO

...IN DE VIJANDIGE WOESTIJN...
...DRAGEN DE SAOEDI'S HUN STEENTJE BIJ...
DE CADILLAC IS WEER EENS STUK.
IK ZEI HET TOCH. KOOP DUITS.
GB Trudeau

Operation Desert Storm

Onlangs introduceerde **Garry Trudeau** (de tekenaar van *Doonesbury*) in de zondagsbijlagen van de Washington Post en de Herald Tribune een strip die Operation Desert Storm als onderwerp heeft.
Volgens de bekende auteur tekent hij de strip niet zelf, maar worden de stroken per post vanuit Saoedi Arabië naar hem opgestuurd. De anonieme tekenaar, die onder het pseudoniem **Zorro** werkt, zou een Amerikaanse straaljagerpiloot zijn, die uit angst voor de militaire censuur onbekend wenst te blijven. De strip steekt de draak met de vele ongemakken waar de Amerikaanse soldaten in de woestijn mee te maken krijgen. De post komt niet aan, de telefoons werken slecht en er doen zich aan de lopende band ongelukken voor.
De grappen zijn niet bijzonder hard of kritisch, maar hebben in de Verenigde Staten toch voor heel wat commotie gezorgd. Diverse dagbladen, waaronder de grootste krant van Florida – The Daily News – hebben de strip geweigerd, omdat de inhoud te defaitistisch zou zijn. Het is niet bekend of de piloot werkelijk bestaat.
Trudeau fungeert naar eigen zeggen slechts als doorgeefluik en schrikt er ondertussen niet voor terug om de Golf-oorlog in Doonesbury te verwerken.
(Bron: La Stampa - 29/01/91)

EdG

Vers voor de pers

We waren er weer, bij de tweemaal per jaar plaatsvindende boekenbeurs voor de pers. Op 5 februari presenteerden in de Amsterdamse RAI de Nederlandse en Vlaamse uitgevers hun voorjaarsprogramma. Komt er nog iets aan voor de stripliefhebber? Weinig.
Wellicht de moeite waard voor wie zich interesseert voor semiotiek is de nieuwe essaybundel van **Umberto Eco**: *Wat spiegels betreft*. Inmiddels moet deze uitgave van Bert Bakker voor *f*59,50 / Bfr.1190 in de winkel liggen. Een intrigerende titel is *Donkere legende*, aangekondigd door Kwadraat voor april, een 'roman' van **Frederic Wertham** aan wie wij uitgebreid aandacht besteedden in Stripschrift 6 van de vorige jaargang. Deze paperback van circa honderd bladzijden kost *f*22,50 / Bfr.450. Een andere intrigerende titel troffen we aan bij Contact; **Reinout van der Heijden** schreef een roman over een jonge reporter onder de titel *Kuifje in de Sovjet-Unie* (paperback, 172 bladzijden, *f*29,90 / Bfr.595).
Van **Bril** en **Van Weelden** komt in de witte pocketserie van de Bezige Bij een herdruk uit van hun schitterende *Arbeidsvitaminen* en er verschijnt ook een nieuw boek van het duo: *Terugwerkende kracht*, een leesgeschiedenis over de Tweede wereldoorlog. Ik citeer uit het persbericht: 'Beginnend bij de kinderboeken die vertellen over de bezettingsjaren kan de lezer volgen hoe schoolboeken, strips, biografieën, journalistieke verhalen en romans het beeld van Nederland tijdens WO II scheppen, aanvullen en compliceren' (circa *f*19,50 / Bfr.390). Ook bij de Bezige Bij wordt een dichtbundel aangekondigd van **Jan Gerhard Toonder**: *De krekel in de herfst* (*f*24,50 / Bfr.490). Van **Marten Toonder** worden vier paperbacks herdrukt, te weten *Met uw welnemen*, *Mijn eigen eenzame weg*, *Wat ben je toch knap* en *Als u mij wilt verschonen* (*f*22,50 / Bfr.450). Een pocket kunnen we verwachten van *Geld speelt geen rol* (*f*11,00 / Bfr.220).
Altamira brengt een vervolg op *De humor van zen* van **Donald Gilbert**; Zenboeddhisme verklaard in

stripvorm. Titel: *Unk zet de waarheid op zijn kop* (*f*25,00 / Bfr.500). Bij Leopold verschijnt in april *Het grote toverboek van Paulus de boskabouter*, een groot boek over de beroemde kabouter van **Jean Dulieu**, die weer volop in de belangstelling staat (144 bladzijden, *f*29,90 / Bfr.599). Van dezelfde auteur verschijnen in maart bij Uitgeverij IC de deeltjes 5 tot en met 8 van de originele hoorspelversie van Paulus voor *f*9,95 / ± Bfr.200 per stuk. Het Spectrum bundelde een aantal afleveringen van *Analfa-*

Stripwinkel Blunder
Oudegracht 203
3511 NH Utrecht
Telefoon/Fax:
030–311461

Blunder Bestelhuis
Postbus 14144
3508 SE Utrecht

Flitsen

Morris **heeft na problemen met Dargaud zijn eigen uitgeverij opgericht:** *Lucky Productions*. **De eerste uitgave van Lucky Productions wordt - hoe kan het ook anders - de nieuwe** *Lucky Luke: L'amnesie des Dalton* **(Het geheugenverlies van de Daltons) ★ In** *Paperclip*, **het jongerenblad van de** *NCRV*, **wordt vanaf het februari-nummer de strip** *'t Torentje* **geplaatst, gebaseerd op het gelijknamige tv-programma van poppenspeler** Aad Peters **en getekend door Z-Produkties(?). ★ In Frankrijk wordt gewerkt aan een pretpark rond** *Blake en Mortimer*. **In het park, dat in 1993 geopend moet worden, kunnen we onder meer replica's verwachten van de piramide van Cheops en van de Zwaardvis. ★** *Cartoon Création* **is sinds enige tijd** Peyo's **eigen uitgeverij. Voor de komende twee jaar staan drie albums op het programma van** *De Smurfen*, **een nieuwe** *Poesie* **en** *Pierrot et la lampe*. **Gezocht wordt nog naar een nieuwe tekenaar voor** *Steven Sterk*. **Directeur van Cartoon Création is ...** Didier Pasamonik. **★** *Dargaud* **gaat door met kuisen. Stopgezet zijn de series** *De kinderen van de salamander*, *Beatifica blues*, *Le boucle magique* **(Cabanes),** *Des filles formidables* **(Fremon),** *Stan Carman*, *Frank Cappa* **en** *Taxi* **(Alfonso Font, tegenwoordig bij** *Vaisseau d'argent*) **★ Nog twee stripmakers die een eigen uitgeverij zijn begonnen.** Turk **en** De Groot **maken voortaan** *Leonardo* **voor hun eigen Zwitserse uitgeverij** *Appro*. *Alpen* **zorgt voor de verspreiding. ★** *North and South* **is een computerspel met** *De Blauwbloezen* **in de hoofdrollen.** Lambil **maakte de tekeningen erbij. ★ Tekenaar en scenarist** Autheman (*Condor*) **publiceerde een roman -** *L'homme du general* **- over de psychologische oorlogsvoering tussen een spion op zijn retour en zijn secretaresse. ★** Tardi **maakte een advertentie voor de nieuwe parfum van** *Chanel*, **genaamd Egoïste. ★** Floch **op zijn beurt verzorgde de publiciteit voor de nieuwe Seat Volkswagen. ★** Kamagurka **sleepte een** *Adformatie*-**sterretje (waardering voor puntgaaf reclamevakmanschap, oorspronkelijk, vernieuwend) in de wacht met zijn 'beschermheilige van de VNU**

betisch woordenboek, tekeningen van **Malsen**, die nu al twee jaar wekelijks in NRC Handelsblad verschijnen (pocket, *f*14,90 / Bfr.295).
Lezers van Humo kennen ze: de brieven van kinderen aan koning **Boudewijn**. Dedalus maakte er een bundeltje van en **Joost Swarte** maakte er een omslag voor (*f*19,90 / Bfr.399). Over Swarte gesproken, De Harmonie kondigt *Niet zo, maar zo* 5 (opnieuw) aan, het afsluitende deeltje in deze serie. En mocht je hem nog niet gezien hebben: Joost Swarte maakte voor De Harmonie een meesterlijke covertekening bij **David Leavitts** nieuwe verhalenbundel *Waar ik nooit ben geweest*.

HP

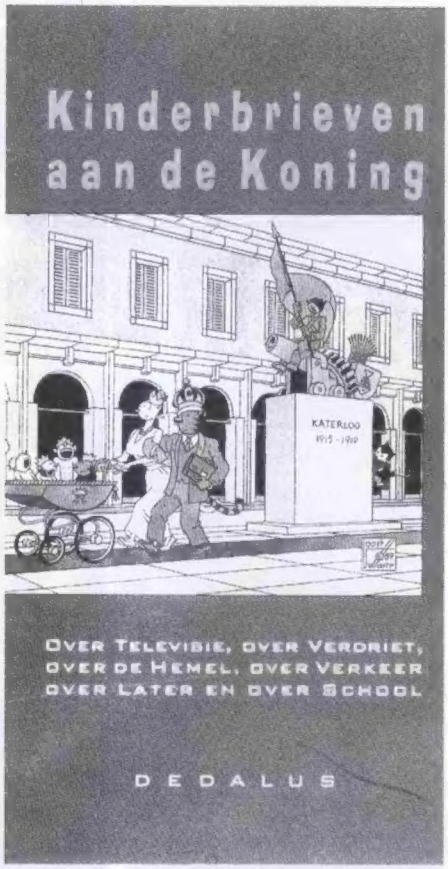

Hans Borrebach overleden

Kort geleden besloot de redactie van Stripschrift om **Hans Borrebach** te laten interviewen. Niet lang daarna bereikte ons het bericht dat Borrebach in zijn woonplaats Den Haag was overleden. Aandacht dus voor Hans Borrebach in Stripschrift, maar op een andere manier dan we ons hadden voorgesteld.
Hans Borrebach behoort tot de tekenaars die in een bepaald tijdperk een zeker stempel drukten op de strip, maar die inmiddels vrijwel vergeten zijn.

Zijn grootste bekendheid kreeg Borrebach niet dankzij het beeldverhaal, maar vanwege zijn vele illustraties en boekomslagen voor door pedagogen sterk verguisde jeugdboeken. Menig (ex-)meisje -jongen heeft wel één of meer pockets met tekenwerk van hem op de plank staan, tenslotte werkte hij ruim twintig jaar voor *Kluitman*. Ik noem slechts twee hele bekende titels: *Swiebertje* en *Joop ter Heul*. Zelf schreef Hans Borrebach ook een aantal kinderboeken; bekend van zijn hand zijn tevens diverse boeken over fotografie. Hij bezat in Den Haag een eigen teken- en fotografie-studio en was zeer veelzijdig. In willekeurige volgorde was hij: kunstschilder, aquarellist, modefotograaf, schrijver, modetekenaar (voor de vooroorlogse Haagsche Post), cartoonist, architect, reclame-ontwerper en striptekenaar. Halverwege de jaren zeventig werd Hans Borrebachs sterk door **Alex Raymond** beïnvloedde SF-strip *Frank Moore* herdrukt in CISO. Borrebachs activiteiten als striptekenaar lagen vooral kort na de oorlog, iets wat hij gemeen heeft met een andere tekenaar die Stripschrift onlangs aan de vergetelheid ontrukte: **Anne Auke Tadema**.

Zijn leven lang had Borrebach één grote passie: de sex. Vooral in de jaren zestig wierp hij zich op als een voorvechter van sexuele vrijheid. Er staat mij uit die tijd een naaktfoto van hem bij, hij was toen al behoorlijk op leeftijd. Op ruim tachtigjarige leeftijd kwam het er uiteindelijk nog van dat Borrebach zich wierp op de erotische strip: *Het Meisjesinternaat* verscheen. Een stijfjes (excusez le mot) getekende strip over vingerende en beffende internaatmeisjes en hun spelletjes met oude heren en dames en een net geslachtsrijp jongetje. Het is opmerkelijk, dat Borrebachs tekenstijl na alle jaren van activiteit nauwelijks vooruitgang meer heeft doorgemaakt. *Het Meisjesinternaat* doet – ondanks het vrijzinnige karakter ervan – ouderwets aan.
Het blijkt ook in dit verhaal, dat Borrebach geen groot kunstenaar was, maar wel iemand die een lang leven geleid heeft, gedreven door passie.

HP

Dagbladengroep *Ad von Teer*, **die op stap gaat in het versnipperde medialandschap Fragmentaria.' ★ Van** Derib **verschijnt binnenkort de mini-serie** Jo **(2 delen) over jonge mensen en AIDS. ★** Letendre **bereidt een nieuwe serie voor met** Parras, *La dernière lune*, **die gaat verschijnen bij** *Lombard*. **★ Met de jonge scenarist** Pascale Rey **werkt hij aan een serie voor** *Dargaud*. **★** Dufaux **maakt een nieuwe serie voor** *Glénat* **met de tekenaar** Eric Joris: *Chelsy*. **★** Berthet **is gestopt met** *Hippolyte Finn, de PI van Hollywood*. **Een andere tekenaar neemt de serie over. ★ Twee groten van de Italiaanse strip,** Marcello **en** Magnus, **tekenen sinds kort afleveringen van de uiterst populaire western** *Tex*. **★ Gerucht:** Giraud **werkt aan het scenario van een nieuwe** *Blueberry*, **die getekend gaat worden door** William Vance. **★** Paape **en** Greg **werken aan nieuwe delen van** Hubinons *Tiger Joe*. **Om juridische redenen krijgt de serie echter een andere naam:** *Johnny Congo*. **★** Frank **werkt aan de tweedelige serie** *Zoo*, **met als scenarist** Bonifay. **Een nieuwe** *Ragebol* **laat nog even op zich wachten. ★ Ook** *Roodmasker* **wordt weer uit de kast gehaald. Niet** Juillard, **maar de jonge tekenaar** Venanzi **gaat de nieuwe delen maken. ★** Yann **en** Hausman **bereiden een strip voor volwassenen voor in de serie** *Vrije Vlucht*. **Franse titel:** *Les trois chevaux blancs*. **★** *Edisavanne* **is een nieuwe uitgeverij gevestigd in Kameroen en gerund door een heuse prinses. Het eerste Franstalige album heet** *Pokou le fondatrice*. **Centraal in de stripuitgaven van Edisavanne staat de geschiedenis van Kameroen. ★ Filmplannen: 52 episodes van 13 minuten met** *Iznogoedh*, **een film rond Marvel-held** *Dr. Strange* **geregisseerd door** Coppola, *Superman 5*, **deze keer zonder** Christopher Reeve **en** *De hermetische garage*, **een tekenfilm naar de boeken van** Moebius **die wordt opgenomen in Rusland. ★ In** *Nieuwe Revu* **wordt tegenwoordig wekelijks de strip** *Blablabladenman* **gepubliceerd van** Erik Vavavarekamp. **★ Dezelfde** Varekamp **illustreerde trouwens ook het nieuwe boekje** *Klune f 1,50* **van uitgeverij De Eekhoorn. 30 koninginnedag-spelletjes voor kooplui, kunstenmakers en knutselaars in een oranje kaft. Al zijn de spelletjes nog zo verschillend, twee dingen hebben ze gemeen: ze zijn door kinderen allemaal gemakkelijk te maken en je kunt er een hoop lol mee hebben.** *Leve de Koningin!*

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54 1095 XC AMSTERDAM
020-94 35 62

Looking out for No. 1

Iedere uitgever weet dat nummer 1 van een nieuwe serie altijd goed verkoopt. Of een serie een succes wordt blijkt achteraf pas, als hij een aantal maanden loopt. Geen enkele verzamelaar wil zo'n 'collectors item' missen, het kan later namelijk een goede investering blijken als de waarde ervan vele malen gestegen is. Dus een beetje verzamelaar koopt blind zo'n nummer 1. De uitgever speelt daar handig op in, want een belangrijk onderdeel van de marketingstrategie is tegenwoordig het zoveel mogelijk op de markt brengen van nummers 1. Als een serie flopt, stopt men hem eenvoudig weg. DC Comics redeneerde een tijdje terug dat niemand Batman verzamelde omdat de strip te lang bestaat en daardoor niet meer compleet te krijgen is door de verzamelaar. En ziedaar, de geboorte van een nieuwe Batman-comic: Legends of The Dark Knight. Toen *Todd McFarlane* wilde stoppen met de Amazing Spiderman, omdat hij 's zomers de werkdruk van dubbele comics iedere maand niet aankon, bood Marvel hem bliksemsnel een nieuwe serie van Spiderman aan, met een begerenswaardige nummer 1 natuurlijk. Succes verzekerd! Idem dito toen *John Byrne* Superman overnam. Hij eiste een nummer 1 en kreeg die. Als Superman in 2038 honderd jaar oud wordt, zal de serie vele malen gestopt en weer opnieuw begonnen zijn. Het is 'economics' ...

Magnus, Robot Fighter

Jim Shooter lanceert zijn eerste superhelden-comic van zijn eigen uitgeverij Valiant. Magnus, the Robot Fighter is een klassieke science fiction-strip van *Russ Manning*. Manning is alweer enige jaren dood en zijn meest bekende stripwerk is niet Magnus, maar Tarzan the Apeman. Shooter heeft de rechten van Magnus gekocht en hoopt nu een plaats te veroveren tussen het Marvel- en DC-superheldengeweld. Steel Nation heet de eerste vierdelige verhaallijn en de schrijver is natuurlijk Jim zelf. Tekenaar is *Art Nichols* en inkter is *Bob Layton*. *Janet Jackson* kleurt de strip met de hand in. Als extra lokkertje voor de jeugdige kopers bevatten de eerste acht

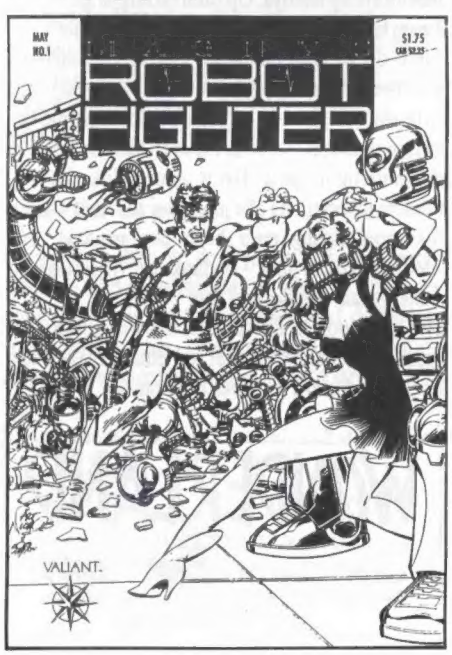

nummers drie ruilplaatjes van diverse topartiesten. Ik ben niet van plan om die hier allemaal te gaan opnoemen, maar als ik zeg dat *Moebius* er één van is, dan geloof je de rest ook wel, nietwaar? Prijs per deel $1.75.

Film, strip & rock 'n' Roll

Amerika, het land van de onbegrensde onzin. Marvels eerste superheldin die gebaseerd is op een persoon van vlees en bloed is de rock & roll-zangeres Nightcat. De echte zangeres maakte in januari haar debuut met twee singles en in februari kwam haar eerste album uit. De eenmalige 'prestige book'-uitgave introduceert de dame ook als superheldin. Yech! *Stan Lee*, niet vies van neo-ultramoderne commercie, nam het script voor zijn rekening en *Denys Cowan*, niet vies van een extra zakcentje, maakte de tekeningen. In navolging van Dark Horse heeft Marvel ook een strip die van het witte scherm is geplukt, namelijk Toxic Avenger. Misschien dat

Toxic een langer leven beschoren is dan collega *Freddy Krueger* uit Nightmare on Elm Street. Want Marvel gooide na een paar bloedige nummers van Freddy het bijltje er al bij neer. Trouwens, Dark Horse probeert nu weer zijn slag te slaan met filmheld Indiana Jones. Ze hebben daarvoor overigens wel toptalent aangetrokken. Wat dacht je van *William Messner Loebs* als schrijver en voor de tekeningen *Dan Barry* (Flash Gordon-tekenaar in de VUT) en *Carl Kesel*. Vier delen voor $2.50 per deel. Kom op, Indy, laat je niet kisten door zo'n nepmonster en die zingende superheldin!

Simpsons Illustrated

Het kon natuurlijk niet uitblijven. Na een 'hit-televisieserie' en een liedje in de Top 40 is er nu dan ook een heus Simpson-magazine. *Matt Groening* presenteert voor $2.50 dezelfde maffe humor en parodieën van de familie Simpson die inmiddels vele harten in de VS hebben gestolen. Als RTL-4 nu snel

weer met uitzenden in Nederland begint, kunnen wij er ook weer van genieten. Koop anders het Illustrated Magazine.

Kid Eternity

Een held 'uit den ouden doosch' in een nieuw jasje gestoken. Enfant terrible *Grant Morrison* en artiest *Duncan Fegredo* blazen nieuw bloed in dit oude personage dat weer aan de bak wil komen. Liefhebbers van Animal Man, Doom Patrol en Sandman zullen zich zondermeer kunnen vinden in deze titel. Bereid je alvast maar voor op een mix van horror, waanzin en chaos. De uitgever, DC, doet er nog een schepje bovenop en noemt het zelfs een 'ultramodern nihilistisch verhaal met een verknipte kijk op de wereld'! Een mooiere aanbeveling kan ik niet bedenken. Full color-artwork, drie delen á $4.95 voor 'mature readers', of course.

Armageddon 2001

DC stevent op een armageddon af. Sinds *Archie Goodwin* de gelederen is komen versterken bij DC gaan ze op een regelrechte ramp af. Alleen DC's grootste helden, geholpen door Waverider kunnen misschien voorkomen dat één van hen slecht wordt en zal proberen de gehele aardbol in zijn macht te krijgen. *Jurgens* en *Giordano* tekenen de plaatjes. Daarna zijn we nog niet veilig, want de ontwikkelin-

gen op het slagveld zullen ook verslagen worden in de zomer-annuals. Dus als je vanaf het begin op de hoogte wilt blijven, moet je de twee 64 pagina's tellende nummers kopen. $2 per deel.

X-Men

Met ingang van nummer 100 zijn de New Mutants dood, lang leve X-Force! In zijn talloze pogingen om veel geld te verdienen voor zijn nieuwe eigenaar komt Marvel weer met de nodige nummers 1 op de markt. Dat daarmee veel geld uit de beurzen verdwijnt van de argeloze consument en daardoor de kleine uitgevers weer een gevoelige klap te verwerken krijgen zal ze een zorg zijn. Waarom doorgaan met de New Mutants als X-Force een veel effectiever wapen is tegen de concurrentie? Wat nog een veel beter idee is, is nòg een X-Men-comic op de markt brengen. Wat zegt u? Ja, je hoort het goed, nog één! Gewoon uitmelken die handel! Zolang er *Chris Claremont* boven staat kopen de lezers het toch wel. Bovendien moeten ze bij DC van goede huize komen om daar iets tegenover te stellen! Een welgeplaatste stoot onder de gordel met als enige winnaar Marvels eigenaar en als verliezer de lezer en de rest van de comic-industrie. Bedankt Marvel!

Exit New Mutants, enter X-force

AGENDA

t/m 7 april
Expositie Theo van den Boogaard, Boekhandel Scheltema Holkema Vermeulen, Koningsplein 20, Amsterdam.

t/m 15 april
Expositie Bob van den Born, Galerie Lambiek, Amsterdam.

6 april
Gerrit de Jager signeert in de namiddag bij Professor Ich, Amsterdam.

6 april
Stripbeurs, Wiro-gebouw, Eindhoven.

16 april t/m 16 juni
Stripschrift-expositie 'Jonge Honden NL', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Brussel.

19 april t/m 19 juni
Expositie André Franquin, Galerie Lambiek, Amsterdam.

20 april
Sjors en Sjimmie Stripblad-dag, Professor Ich, Amsterdam.

27 april
Open dag Stichting Computeranimatie, Westerhavenstraat 11-13, Groningen.

1 t/m 4 juni
4ème Marché International du film d'animation, Annecy, Frankrijk.

7 juni t/m 15 september
Expo Hergé 1991, Welkenraedt, België.

8 juni
Bert Bus-dag, Den Bosch

13 t/m 16 juni
Festival International de la BD, Sierre, Zwitserland.

15 juni t/m 10 september
Cartoonfestival Knokke-Heist, Humorhall, Duinbergen, België.

10 t/m 13 juli
1er Salon Africain de la Bande Dessinée et de la Lecture pour la Jeunesse, Kinshasa, Zaïre.

20 t/m 28 juli
Stripfestival, Koksijde, België.

18 t/m 20 oktober
De Stripdagen '91, Het Turfschip, Breda.

14 en 15 december
Stripgidsdagen, De Warande, Turnhout, België.

DE JEUGD VAN JOHN DIFOOL

DE PRIVE-DETECTIVE

Tekst: Jodorowsky
Tekeningen: Janjetov

EEN NIEUW DEEL IN EEN FANTASY-REEKS DIE ALLE PERKEN TE BUITEN GAAT

De avonturen van John Difool spelen zich af in een futuristisch gekkenhuis. Tenminste, zo zou de argeloze lezer de belevenissen van onze held kunnen opvatten. In dit deel zien we hoe de eeuwige zwerver John Difool zijn vergunning 'als privé-detective, klasse R.' probeert te verwerven. Dat gaat niet zomaar, want eerst wordt hij voor een aantal krankzinnige taken gesteld, die hij met een vooralsnog ongewenste metgezellin tot uitvoer probeert te brengen. Het is de aanleiding tot een hallucinerend avontuur, waarin spanning, humor en waanzin om voorrang strijden.

Publiciteit voor dit album in Stripschrift en De Toestand.

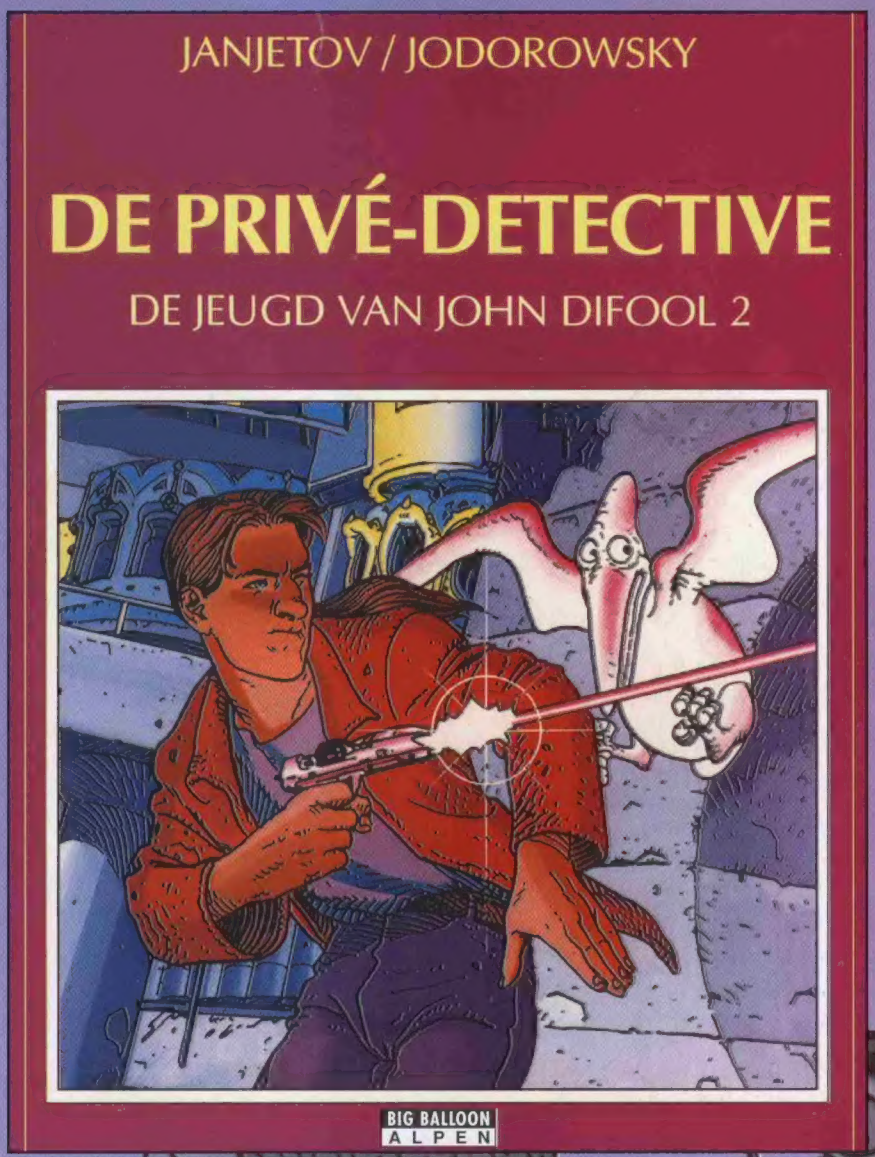

WEEK 13

ƒ 19,95 / BFR 395
ISBN 90 320 3871 0 / CIP
UAC 87 11 854 15 000 2 29